This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Yale Cc. 248

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

78.Cc.248

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

18.Cc 248.

Pěsme i Pripovědke.

Digitized by Google

Digitized by Google

PĚSME

I

PRIPOVĚDKE

OD

Ljud. Vukotinovića.

U ZAGREBU.

TISKOM K. P. I. TISKARNE DRA. LJUDEVITA GAJA.

1838.

Digitized by Google

Digitized by Google

M I R I M

GOSPOJAM I DĚVOJKAM

ILIRSKIM

U ZNAK SVOGA

SVESARDNOGA POŠTOVANJA

POSVETJUJE

Pisatelj.

Digitized by Google

Digitized by Google

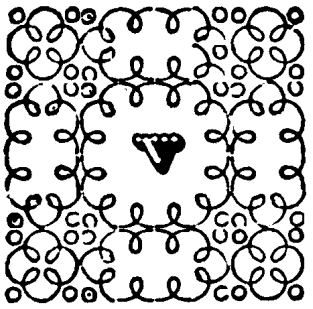

am poštovane gospoje i mile děvojke ilirske usudjujem se ovo maleno dělce moje posvetiti, i zajedno moliti vas da ga nježnom i vašemu spolu prirodjenom dobrotivosti primite. Vas je narav hiljadom srědstvah nadarila, kojimi jake vihre i silovita burkanja različnih strastih u krěpkih parsih muževnih tažite i mirite. Vi ste kruna čověčanstva i živa prilika sve blagosti i tanànosti duševne. Što je kod muža glava, to je kod vas sarce. Vi ste blagorodnija polovica naroda, Vi ste skarbljive hraniteljice ognjišta domaćega, i pozorne čuvalice kolěvčicah,

Digitized by Google

iz kojih sladkoj domovini u mladom naraštaju nova náda i utěha niče. Vi ste ravniteljice najskrovnijega kruga obiteljskoga, iz kojega najplemenitije slasti narodnoga života, njegova poslenos i sva sréća izvira!

Vi pako mile děve ilirske, koje možete jednim sjajnoga oka trenutjem čudotvornu u parsih muževnih vatru uzpiriti, okrenite jedanput onamo oživljujući žar milenih očicah vaših, gdě se pošteni otci, dobri supruzi, mila bratja, i věrni prijatelji vaši postojano tarse stari temelj narodnosti pomladiti i objačiti, ter na njem novo stanje domaće sréće sazidati!

Podajte nam u velikom dělu narodnom vaše ruke, pristanite u koło domorodno i napredujte s nami kao prave posestrime ilirske!

Pisatelj.

Digitized by Google

Parva ljubav.

Oj ljubavi parva, boli mila,
Uvěk klije tvoja tajna sila,
I prem da tvoj žar kadagod spava,
Al je ljubav parva, ljubav prava.

Kano voda, ka iz magle pàne,
Pa se s morskim' slapovi sastane,
Opet maglom tananom se vije,
Tako parva ljubav věkom žije.

Cěli danak jasna su nebesa
I sunašce uvěk lěpa uresa;
Ali bóju, kom se zora kiti,
Nije cěli dan već nalaziti.

Rana, ku nam ljubav ta udara,
Věkoma se iz nova otvara;
Gdě mladosti parva srěća cvate,
Tamo želje uvěk se povrate.

Digitized by Google

Parvi nasmĕh, očiuh sastanak,
Parvi ćuti, nebesah predsanak,
Parvi cĕlov, trĕs u sarce svako,
Parva varka, ognjeviti pako!

O tko tebe nije zaigrao,
On je pravo blago pokušao;
Tebi parva ljubvo budi slava,
Ti jedina, ti si srĕća prava!

Digitized by Google

Poziv.

Nebi li mi povědali,
Gdě bi děvu taku znali:

Kojoj kosa kano krila
Vranina bi carna bila;

Koja oko ima carno
Kano tarnulino zarno;

Kojoj usta su carvena,
Kano zorica rumena;

Kojoj njedro tak je bělo,
Kano labudovo tělo;

Koja strukom je potanka,
Kano stablo od jablanka;

Kojoj noga je malena,
Kano barzoga jelena;

Koja sarcem istinita,
Ljubavju je stanovita;

Nebi li mi povědali,
Gdě bi děvu taku znali?

Digitized by Google

Moje jutro.

Sva miriše polja cvitna
Ljubeznostju zore kitna;
Rosom sjaje trava,
Al ma ljuba spava.

Nit miriše polja cvitna,
Ljubeznostju nit su kitna,
Niti sjaje trava,
Dok má děva spava.

Jarko sunce toplo sija,
Pupak mladi u cvět razvija,
Ali cvětja slava
Moja děva spava.

Kad se ona mila stane,
Tada meni jutro svane;
Sarce u slasti plava:
Děva ma nespava!

Digitized by Google

Carne oči.

Aj vi oči carne,
Oči jasne,
'Zar vam vatra nikad
Neugasne?

Kamo god se krenem
Nij' pomoći,
Svikamo me prate
Carne oči.

Na modrih nebesih,
U světloći,
Tja u suncu vidim
Carne oči.

Molite děvojku
Neka izreče:
Da na mene nikad
Marzit neće.

Digitized by Google

Tada će mi žalos
Svaka projti,
Tad ću, jasne zvězde,
K vama dojti.

Tada krasne moje
Carne oči,
Tad ćete mi dati
Rajske moći.

Aj ilirske oči,
Oči ljubne,
Nemojte Iliru
Bit pogubne.

Digitized by Google

Děva carnooka.

Aj ti carnooka
Děvo mila,
Što si mi u sarce
Zasadila?

Odkud nemir duše,
Parsi těsne;
Odkud želje vruće
Iskre kresne?

Jel čine to tvoji
Svioni vlasi,
Oli tvoje rěči
Sladki glasi?

Jeli njedro puno
Sněžno bělo;
Oli tvoje krasno
Tanko tělo?

Digitized by Google

Jeli usta tvoja
Premilena;
Oli ljubna lica
Tva rumeńa?

Ej nijedno sámo
Nije bilo,
Sve skup mi je sarce
Umorilo.

Nek i tebi budu
Parsi těsne,
Od ljubavi vruće
Iskre kresne!

Aj ti carnooka
Děvo mila,.
Što si mi u sarce
Zasadila?

Digitized by Google

Carnooka.

Tko je tebe nakitio
Mili moj angjeo,
On je uzor sve lěpote
Kroz te živ uveo.

Carni vlasi, jak labuda
Pavulje mekani,
Carici bi sviuh rajah
Bili dost tanani.

A još carne smartonoše
One carne oči,
Koje taru sva sardašca,
Žarom svoje moći.

Lica gladka ko baršunak,
Stidna ogledala,
Gdě se rujnos sa bělocom
Divno je sravnala.

Digitized by Google

Mila usta, lěp stražanin
Nježne nevinosti,
Gdě su skrite u cělovu
Bezbrojne radosti.

Ter potanka puna těla
Kretanje čestito,
I mišljenje bistra uma
Posve velebito.

Tako si mi nakićena,
Moj angjele mio,
Tako te je Bog na svoje
Naličje stvorio.

Ah još jedno k tome sliši,
Što je sasvim tvoje,
Što ti sasvim jest podato:
To je — sarce moje! —

Digitized by Google

Čělov Carnookin.

Aj ti carnooka
Kaži meni,
Odkud su ti čari
Izvedeni?

Čudno, tva su usta
Tako medna,
Ko na čělom světu
Baš nijedna.

Draže su mi stoput
Tve usnice,
Nego pčeli žednoj
Sve ružice.

Onomadne si me
Čělovala,
I čělovom duši
Mir ukrala.

Digitized by Google

Nu kad ti do ustah
Opet dojdem,
Vèruj, da ti hitro
Tak neprojdem.

Dugo, dugo ću na
Usnah biti,
I s izvora milog
Nebo piti!

Digitized by Google

Molba na Carnooku.

Hoćeš děvo stan moj znati?
Stazu ću ti pokazati
U samotnu prodolicu,
Na cvatuću livadicu,
Tam je mirni, tihi stan,
Za te, dušo, odabran.

Moja soba je zelena,
I baršljanom prepletena;
Tam visoka lozna kita
Mej prozore sěnku hita,
Ptica poje šarena,
Granom šipka zibana.

Tam će děvo, nama cvasti
Rados, ljubav i sve slasti;
Tamo raste šuma gusta,
U koj slavuj medna usta
Slaže si u pěsmicu,
Da dokliče ljubicu.

Digitized by Google

Tak u svetoj ću samoći
Gledat tvoje mile oči,
Tad će biti slas má puna,
Ke nesvagne světah kruna, —
Dojdi, dojdi u moj stan,
Za te, dušo, odabran!

Digitized by Google

Stanak za Carnooku.

Stanak sam ti napravio,
Carnooko mila;
Nebi li ga pogledati
Sada izvolila?

Nije soba pozlatjena,
Duga ol široka;
Samo da će u nju stati
Ja i Carnooka.

Ljubav věrna je kod vratah,
Nježnos kod obloka,
Š njome vazdar u sobici
Ja i Carnooka.

Tri sto bělih golubicah
Guče mi na krovu;
A po vartlu milujući
Slavulji se zovu.

Digitized by Google

U sobici ogledala
Četir istinita:
Naše oči, u njih svaki
Do đno duše čita.

Sladak cělov nas probudi,
Kada jutro zori;
Sladak cělov nas uniše,
Kad se dan zatvori.

A na svarsi pod zemljicom
Jamica duboka,
U njoj složno spavajući
Ja i Carnooka.

Digitized by Google

Tri pěsmice u jednoj.

Oj košutko carnooka,
Krasna, tanka i visoka,
Pěvat óu ti tri pěsmice,
Tri pěsmice s jedne žice.

Parva pěsma nije šala,
Ako prem je prosta i mala:
U njoj pěva moja vila:
«Ja te ljubim, děvo mila!»

Druga pěsma milo moli,
Nepreziraj gorke boli,
Nježnim glasom tebe snubi:
«I ti mene, děvo, ljubi!«

Tretja ove nadvišava;
Rajskom moćom obožáva
Slobodnoga kano roba:
«Stalnos, věrnos tja do groba!«

Digitized by Google

To su one tri pěsmice,
Tri pěsmice s jedne žice;
Al ih nesmě nitko znati,
Děvo, — nemoj me izdati!

Digitized by Google

Jelki.

Jelko, krasna Jelko,
Što će biti;
Ti neumiš šale,
Kam ću iti?

Baš si me onako
Ulovila,
Da niti nemogu
Ganut krilah.

To je opet carno
Oko krivo,
Da sam sad uhvatjen
Tako živo.

Sarce izgubljeno
Nek ostane,
Samo da mi tvoje
Nepropàne.

Digitized by Google

Ja ću ti ga věrno
Věk nositi,
A za svoje neću
Ni prositi.

Jelko, ak ćeš meni
Sklòna biti,
Ja ću tada znati —
Kamo iti.

Digitized by Google

Moje drago.

Golub ljubi golubicu,
Taka mu navada;
A ja moju děvojčicu,
Jer mi se dopada.

Pčele zlatne idu piti
Svaku ružu mednu;
Ja ću pako věk ljubiti
Samo tebe jednu.

Zora rujni cvět napaja
Rosom svojom blagom,
Jelen goru svu obhaja
Za košutkom dragom.

Po prudu se rěka hita,
Pliva prěk kamenja;
Moje sarce za te pita
Goreć od željenja.

Digitized by Google

Neka ide, tko kam kani,
Budi svakom svoje,
Samo, děvo, ti mi ostani,
Ti si drago moje!

Digitized by Google

Želja.

Da mi te je, děvo, uhvatiti
Skočio bi, kako zna skočiti
Jelen prěko tarnja guste svarži,
Ka mišljaše njega ustaviti,
Čim se sitno sapletena darži: —
Bez milosti bi te ustavio,
I očima bi te povirio.

Da mi te je, děvo, uhvatiti,
Krilio bi se, ko se zna kriliti
Strěloletni soko prěk jazovah,
Ki premda su jako velebiti,
Nezastru mu nebeskih putovah: —
Bez milosti bi te ogarlio,
I iz sarca bi te poljubio.

Digitized by Google

Da mi te je, děvo, uhvatiti,
Hitrio bi, kako zna hitriti
Kroz neizměrne rěka klisurine
Tja u ponor oku grozoviti,
Tam duboke rujuć jaružine: —
Kleknuo bi i molio, mila,
Da me nikad nebi ostavila!

Digitized by Google

Udaljena.

Da se zorom probuditi mogu,
S parvom zrakom usto bi na nogu,
Složio bi š njome moje oči,
Da bi mi te stići bilo moći.

Noćju měsec želio bi biti,
Da te mogu skroveno motriti,
Noći bi se naprosio carne,
Da mi pogled na te nezagarne.

Ol da mogu vodicom postati,
Ku ćeš rujnim ustama kušati,
Rujnim bi se ustam priklonio,
Dok bi Bogom po njih ožívio.

Još da misli mogu ulovit tvoje,
Okrenuo bi je sve na moje;
Da bi bila za me zauzeta
Tja do groba, praga sega světa!

Digitized by Google

Ljubav.

Ej ljubavi čudotvorna,
Ti iskrice mila,
Ti si dakle posvema se
Sa mnom pobratila?

Već ni hipa danak neima,
Gdě te bilo nebi;
Sve što boljeg bi u meni,
Uzela si sebi.

Čekaj, ja ću krenut igru,
Kad smo se susrěli,
Tako ću te primit, da nas
Ništa nerazděli.

Ej ljubavi čudotvorna,
Još te prosim samo,
Dovedi mi děvojčicu
Zaljubljenu amo!

Digitized by Google

Rastanak.

Zdravo mi ostala mila,
Ka si nebo mi odkrila,
Dužnos vodi me s tvog raja
Samo kip me tvoj sprovaja
U dolinu samotnu.

Slasti žarka tvoga oka
Neima narav sva široka;
Bez sunašca pojdem rado,
Što će meni zvězdah stado,
Kad me vodi oko tve?

Kad tvih rěčih čujem glase,
Zaboravim blažen na se;
Od sej zemlje odrěšeni
U nebesa uznešeni
U tebi je život moj!

Nebo mi je lice tvoje,
Sarce tvoje blago moje;
Ti mi oživljuješ mlados
Ti ma razkoš, ti ma rados
Ti jedina si mi sve!

Digitized by Google

U prolětju sva se trava
Diže, i u cvětju plava,
Novim jarom sunce svane,
Sve se tad na novo stane,
Narava se pomladi.

Al ma mlados kada projde,
Nikad natrag već nedojde;
Sněgom kad se krije glava
I mladosti projde slava,
Jarko sarce smarzne se.

Sad mi mlado sarce tuče,
Nježno tebe k sebi vuče;
Nemoj mene zaboravit,
Ki ću tebe uvěk slavit
U nebrojnih pěsmicah.

Romonit će svaka rěka,
Odgovarat svaka jeka,
Javljati će svaka tica,
Nosit svaka cvětja klica
Ime tvoje, mila ma!

Digitized by Google

II.

Balade.

Digitized by Google

Digitized by Google

Lugarska koliba.

Otac i sin zelenke jezdiše,
Pa se oba u lov odpraviše;
Sluge metnu pseta na korlate
I poslužno gospodu si prate.

Ej da vidiš čudne ti potěre,
Kad se korlat kopovom pobere,
Kako izběgnu, da šikara dumi,
Njušeć na sve strane po svoj šumi.

Pa kad zvěrku na poljanu svarnu,
Kako spěšno tad za njome sarnu;
Kako lovac žuri se s kopovi,
Tko da parvi zvěrinu ulovi?

Ali otac potěre nesluša,
Drugamo ga těra žedna duša;
Što će njemu lov i sva veselja,
Kad je prěka ljubav njegva želja?

Digitized by Google

Tam u šumi duboko sakrita
Jest koliba iz zemlje nabita;
U njoj goso lugara nastani,
Da mu šumu od tatbine brani.

U kolibi lěpa zvěr biaše,
Kći lugara, tamo goso jaše:
Premda mu je kosa veće sěda,
Za děvojkom věndar rado gleda.

Jur odsèdne, sarce željom siva,
Al šta vidi, děvojka cěliva,
Garli muža, koi okrenjen stoji
Proti obloku, i cělove broji!

Rumena ga karvca tad oblije, —
Luk sa strělom umah si navije,
I naměri, — strělicu izpruži,
U kolibi jaukanje zatuži.

«Nemoj — klikne lugar, koi priskoči, —
Goso, gdě su nesrětne ti oči!
Uzela te paklena družina,
Ubi meni ćerku, sebi sina!»

Digitized by Google

Brodar.

Hitrim plovom šajka pliva
Varh jezera varh tihoga.
I lasan ju hladak riva
Varh talasa studenoga.

Šajku momče mlado těra
Put gradića bieloga,
Sve od juga do sěvera
Put gradića draginoga.

«Slušaj sinko majku sědu,
Nemoj šajkom odplivati;
Ti ćeš danas pasti u bědu,
Mene staru razplakati.»

««Da jih dojde ljutih zmajah
Kano peska u jezeru,
Moja volja ta ostaja,
Ja se ufam u svu věru!»»

Digitized by Google

Veće šajka poigrava,
I varh vode hitro plove.
««S Bogom, majko, da si zdrava,
Tamo, tamo mene zove!»»

Jošte dugo sluša majka,
Kako veslo vodu bije,
Dokle izběgne oku šajka,
I ni duha čuti nije.

Nad vodom se nebo uzbuči
Sa sěvanjem munje i trěska,
Strašan talas uz brěg zvuči,
Gromom garmi moć nebeska.

Jezero se sarčbom pěni
I nevoljnu šajku niše;
U bok darva razporeni
Vode silom udariše.

Cělu snagu momče skupi,
Većom silom veslo prima,
Kada jednom talas lupi,
I brodara više nima

Digitized by Google

Sad utone, sada plone,
Sad se jače sve valovi
Gori dižu, doli klone,
Da se smart za smartju lovi!

Na obali kleči děva,
Prama nebu dižuć ruke,
I suzami lica obléva,
Molbom těšeć svoje muke.

« Milostivi neba otče,
Daj, da dragi nepogine! « —
I čim više molit hoće
Svom ju rukom dragi obvine.

Svarnu pogled svoj ćutivi
Prama licu děvojčice,
Pa iz nova sav oživi
Puljubivši joj ustice.

Al tad tělo promočeno
Do sardašca topla gasne,
Odarveni oledeno,
Niti poljub već nehasne.

Digitized by Google

Mila ga je naricala,
I ronila gorke suze;
Svoga draga cělivala
Dok ga ljuta smart obuze.

Dva se bora vide rasti,
Gdě su draga dva umarla;
Al nemogu nikad cvasti,
Jer jih žalost jest potarla.

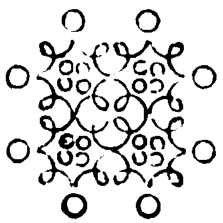

Digitized by Google

Zaručnica.

«Hajda momče, hajda Radko simo,
Nosi odoru, da se nakitimo;
Osědlaj još dva paripa běla,
Koji tarčat znadu kao strěla.

Našó sam si lěpu děvojčicu,
Ter ćemo ju dovest ko snašicu;
Hitro hitro, cesta je daleka,
A děvojka s popom jurve čeka!«

Odtarčaše kao ljuta bura,
Ka pred sobom lamajuć sve tura,
Da se prašni svud oblaci dižu,
Kamo konji svim' kopiti stižu.

Uprav sunce hoće da zapade,
Kad pozdravljat Marju zvonar stade.
«Prekarsti se Radko, parsi tuci,
Bit će Bog i sréća nam na ruci!

Digitized by Google

Vidiš carkvu? tam je nam dospěti.»
Zvon zašuti; carkva se rasvěti.
Hitrie lete paripi smočeni,
Dok stadoše težko zasopjeni.

«Zdravo otče! moraste čekati:
Zlu ću volju vama protěrati;
Evo vama stotina dukatah
Na uzdarje sve od suha zlata.»

Oklopnici ženu tad dovedu
Razcviljenu i kao stěnu blědu,
Pa ju silom tamo porinuše,
Gdě gospodar i popo kleknuše.

Radko jedva oku věrujući
Razgali si těsan oklop vrući;
Kakov slut na sarce mu navali,
Jel u istini to, jeli u šali?

Ustane se popo, te zapita:
«Hoćete l' se ljubiti prěk svita?»
««Jao Radko naša náda ode!»»
Klikne děva i tad se probode.

Digitized by Google

«Ti si dĕvu moju umorio»
Jadan Radko gosi govorio.
«Al se neću, vèruj, osvetiti,
Sa mnom će te i Bog ostaviti.»

Digitized by Google

Sužanj Ličanin.

U Travniku bělom Bosne gradu
Tamnu uzu dušmani imadu;
U njoj jedan mladjan junak spava,
Tělom spava, dušom uzdihava.

Ličanin je s Velebića sužan,
Što vojevat sad nemože, tužan.
Nij kod njega bratca ni sestrice,
Veće jadne rane žalosnice.

A na nebu měsec blědosjajni,
Tuge njegve gledatelj potajni,
Vitorog se u prostore vija
I u carnu uzu tužno sija.

Jadan junak s nevoljom se borì,
I měsecu ovako govori:
«Ej karvavi ti měseče sjajni,
Carne noći gospodaru tajni!

Digitized by Google

Zašto ohole na me zrake lěvaš
I mojoj se tuzi podsmijevaš?
Da je meni sad u Lici biti,
Ili s puškom po gori hoditi;

Sědo bi ti čelo razkolio,
Buzdovanom oko izvadio,
Velebiću dok bi na planine
Srušio se oreć niz visine.

Ličan Ilir nepoznade straha,
Neplaši se zarna niti praha;
To svědoči, kada bojak bije,
I za dom svoj junačku karv lije.

Neću više sužanj biti skota,
Vitezu je ista smart milota.»
Tako hrabri junak progovori,
I zaveze smartnih ran razpori.

Jur poblědi obraz prě rumeni,
Junak umre, uza se carveni.
U oblake měsec se sakriva,
Niti jedna zvězda već nesiva.

Digitized by Google

Kiša tiho na zemljicu pada,
Oplakuje žartvu smartnog jada; —
Nisu od tè kiše trave cvale,
Jer su gorke kaplje žalost dale.

Digitized by Google

Grobje.

(Romanca.)

Razcviljena děvojčica
Na grob tamni leže;
Lěva silu od suzicah,
Da ti sarce reže.

Ruse kose si razvije,
Vapi smartno blěda,
I njedarca nježna bije,
Ter na nebo gleda.

Dalje pokraj groba kleči
Junak, Boga moli,
I iz duše težko ječi,
Tuzi da odoli.

Šuteć tako svú postavi
Žartvu za martvaca;
Grob jedanput još pozdravi,
I dalje koraca.

Digitized by Google

«Šta ti ovdě, milo děte,
Tražiš mej martvima,
Zar i tvoje mlade cvěte
Uhvati jur zima?»

Dèvojka se na to stane
Puna smetnje blage,
I rad gorke sarca rane
Tare suzah trage.

««Evo mati!»» plačuć tada
Veli darhtajuća,
««Nikog, nikog tužna sada
Nimam već živuća.»»

«I moja je tuga taka,
Ja sam bez matere;
Naša srěća nam je opaka,
Žalos jedne měre.

Otac ću ti i majka biti,
Bratac, seja tvoja,
I na rukah svedj nositi,
Budi, dušo, moja!»

Digitized by Google

Moleć tako stane bliže,
Děva se negane,
Dok ručicu joj zastiže,
Cělivat ju stane.

«Jesi l' moja?» govorio.
Děva se negane, —
Tad ju milo ogarlio,
Cělivat ju stane.

Děva reče sva rumena:
«« Věrnos se negane;
Duša tebi izručena
Uvěk tvá ostane.»»

Digitized by Google

Brod.

Zvižde jadra i jadrila,
Škriplju vesla i kormila,
Ladja huči jaukanjem.
Talas silan u bok tuče,
I nemoćnu sgradu vuče
Jakim vira vijanjem.

Munje sjaju, zvuče gromi,
Très udara, brod se lomi,
Uža jaka pucadu;
Slap se baca varhù slapa,
Slabo darvo jur zakapa,
Těra k strašnom propadu.

Tad na móru nihajućem,
Valu ljutom kao kipućem
Svi mornari kleknuše.

Digitized by Google

Parsi strahom pritišnjene
Těše nadom ojačene
I prot nebu kliknuše.

«Štedi život, mili bože!» —
Garlo víše neuzmože;
Stanu glasno jaukati.
Bura molbe i nečuje,
Nego jače móre ruje,
I brod stane arvati.

Jedan put se još uzpinje
Talas i u móre sinje
Tone ladja sprobita.
Strahovit je val sakrio,
Što je prie utopio
U dno mora ljutita.

Tam na žalu morskom stoji
Děvojka i ladje broji,
Al nij ladje čekane.
Děva plače, od zla gine,
Tare sarce i razvine
Kose větrom těrane.

Digitized by Google

«Nebi l' mene tam nosila,
Gdě si draga mog ubila,
Vodo mila, vodo mà?»
Zatim skoči «evo mene!»
Val se uzpěni, pak se okrene,
I zašuti věkoma. —

Digitized by Google

Okičke vrane.

Zarosila gora,
Zabělila zora,
Ptice pěvaju;
Junak ide iz rata
Gledat otca i brata
I svu dragu milenu.

« O ti, zemljo mila,
Ka si me rodila,
Nemoj varati.
Kaži mi upravo,
Je l' sve doma zdravo,
Će l' me draga poznati! »

« Odkad sam u boju
Čuvam ljubav moju
Věrnu u parsima.
Sablja kad je sěkla,
Karv potokom tekla,
Ti si bila miso má. »

Digitized by Google

Dalko su oblaci
A visoko jaci
Zidi Okića.
Jato vranah pěva,
Kreku tamo izlěva
Da se ori dolina.

«Rěči vam zaběgle,
Krila strěle usegle, —
Zar nečujete?
Oj vi, carne ptice,
Jadne žalosnice,
Vi mi sarce plašite.»

Vrane oblětale,
Triput zaplakale
Ko da jaukaju,
Zatim krila pruže,
Triputa okruže,
Odlěte u dolinu.

Dalje čim putuje
Iz doline čuje
Zvonac tužiti;
Zvuk mu sarce rěže,
Parsi gorko steže,
Skoro stade plakati.

Digitized by Google

Vihar se pojavi,
Sva u mutež stavi,
Sva se měšaju:
Sada garmi i bliska,
Nebo carno tiska
Těsno sarce putniku.

Šestero junakah
Ilirskih momakah
Nose carni les.
Otca vidi iti,
Gorke suze liti,
I kod lesa baklah kres.

Děve nose kite,
Svaka běle svite
Jedna ružice.
U děvicah broju
Traži dragu svoju,
Al nevidi drage sve.

«O smarti nemila,
Tva je gorka sila
Cvět moj satarla.
Neka te ovija
Ljuta běsna zmija,
Gdi je sada ljuba ma!?»

Digitized by Google

Tutnje bure i gromi,
Sve se starto łomi,
Vrane jave se:
« Nimaš sréće dara,
Plači *kvara, kvara!* »
I stadoše dizat se.

Junak se izvarne
Do zemljice carne,
Padne u dragin les.
Tuga ga ubíla
Dragoj pridružila,
Golub parhne do nebes!—

Digitized by Google

III.

Pripovědka.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sardar Paša.

Konje, ljudi, stiege, oružja
Karši, lomi arve, sieče.

Gundulić.

I.

Podne biaše jur prošlo, kad veliki broj robovah čudnovatom hitrostju šator graditi stade. Unutarnje strane biahu svionimi i zlatom urešenimi plahtami obložene, sazi od najtananieg děla po podu razastarti, a okolo stajahu skarlatni divani; rěčju: svuda vidjaše se sprava carska. Na varhu od šatora lěskaše se pozlatjeni poluměsec. Taj šator pripravljašc se za Sardar pašu, koi sad s velikom vojskom iz Bosne dojde, da Petrinju obsědne. Ovaj muž, bivši u to doba paša od Bosne, biaše ružna i posve garbava těla, nu ljuta i karvoločna sarca,

Digitized by Google

i osobita uma. On je svoju mlados u učioni carskoj u Carigradu proveo, i pohodio biaše jurve i Perziu. Slava od njegova ratoznanstva i imena razparši se hitro po čitavoj Turskoj, i posvuda zvaše se obično velikim i nepobědivim Sardarom. Zato ga i sada Sultan kao najljutiega dušmana od karstianah pošalje proti horvatskim Ilirom.

Sardar paša jedva stupi u svoj šator, kad i poslanici, koje je u Petrinju bio odpravio, da ju na predanje pozovu, najavivši se unidu. Paša sědne na mekani divan, i uzme od roba napunjenu pipu — lulu — a Afises aga ovako probesědi:

«Dozvoli, uzvišeni paša i gospodaru od Bosne, da odgovor onih nevrědnikah tako izpovědim, kako sam ga od njih dobio: — ««Prije će se paše tvoga garbavo tělo kano tanka jela větrovi uvijati, prije će se gadna njegova sěda brada kano krila gavranova světiti, i prije će se na njegovom šatoru sveti karst lěskati, nego li mi našu Petrinju dragovoljno u dušmanske ruke predademo!»» — i tako ti eto odgovora, kojim su ovi kauri vrědni, da se nad njimi, kako se još nismo nikada, osvetimo!»

Treptajući čekahu Turci paše svoga sardu, nu ovaj posědujući umětnos strasti svoje nadvladati,

Digitized by Google

neodgovori ništa, već samo mahne rukom, da se svi izvan Afisesa udalje.

«Zaisto směha vrědno» — reče paša sad proti Afisesu — «da mi se ova šaka protivi, kano da sam ja Ibrahim. Nek se samo na svoju hrabrost boče, ja ću im pokazati, kako daleko mač Muhamedov dopira!»

««Gospodine uzvišeni!»» — začme Afises — ««ti ćeš ih tvojom razboritostju i poznatom umětnostju uništiti, i čim je više nekorisno njihovo protivenje, tim će veća i uznosnia tvoja slava u pobědi biti.»»

«Neka se umah kopa šanac uz naš tabor, neka se» — zapovědi Sardar paša — «razděli vojska u dvi strane; jedna će twardju obsědati, a iz druge će svaki dan novi oddio jurišem na nju udarati. Kad im dugotrajna obsěda dosádi,—a to mora!! — prestat ćedu svakidanjim jurišem suprotstavljati se. — Oni moraju pasti! — Most iz Kupe trěba da se uzme. — Svaki savez nek se dotargne. Afiseše, tvoja će glava pasti, ako Petrinja nepadne!»

Još se dalje razgovaraše paša sa svojim agom i dobrim prijateljem o obsědanju Petrinje. Njegova vatrena i strašna narav probudi se tako po toj protivosti posadke petrinjske, da se nije mogao

Digitized by Google

uzdaržati prijateljevu glavu na pogibel staviti, ako bi mu sréća u tom nakanjenju loša bila. Slava, dika i s njom savezana gizdost biahu vazdatrajna nětila za vatreno sarce njegovo.

Sasma protivnimi svojstvi biaše Sulejma kći njegova nadarena; ona od njega ništa drugo neimaše osim njegove bistroumnosti. I u toj razlici uprav biaše izvor njezine turovnosti. Ona nije bila kadra, da bezćutnimi nědri otčine karvave čine gleda, a věndar moraše uvěk nuz njega biti. Nježna i manjim, nego muž, dovoljna žena, nepoznade hiljadoglava i nerazoriva onoga zmaja, koi se *dikoželjom* naziva, i koi, kad se u mužke uvuče grudi, sva svomu nezasitnomu garlu žertvuje. Slava je podobna pitju, za kojim dikoželjan vavěk žedja, i koje mu žedju těši, dok ga pije, a za tim mu garlo suši, pali, i novu jačju stvara žedju.

«Karv, život, smart tudja, šta je to? — ništa! Sva su bez cěne, dok ih za svoju korist čověk upotrěbiti neznade.» — Tako govoraše Sardar Afisesu, i čitave oblake od dima izduva, koji ga malo da nesakriše oku došavšega age. «Ti kažeš, da su naši jednoga uhodnika — izvěditelja — ulovili; — dobro, kako kazah, neka umre, ali ne običajnim načinom, već neka se prije muči, da bude Petri-

Digitized by Google

njanom do priměra. — Ja želim, da ti oholi vitezovi što barže saznadu, da se Sardar Paša nije došo igrati!» —

Afises je bio čovèk onake varsti, koji nikad samostojne volje neimadu; on, premda sam dostojanstvom i moćju nadaren, nebiaše ništa drugo, neg jeka Sardarova. Njegova slabim umom oskarbljena glava nemogaše si toliko krěpkosti pribaviti, da moć svoju upozna i upotrěbi.

Ulovljeni karstianin bi u srěd tabora medju velikimi mukami pogubljen. Smart njegova bi u hip razglašena, i uzrokovà, ne kako paša mišljaše, strah kod Ilirah, nego sardu i vatrenu želju, da se što prije i grozovitie osvetè.

Parvi dani došastja dušmanova projdòše mu u kopanju šanacah, i u obće u ojačivanju tabora. Dok se on tim bavi, uvesti ćemo čitatelja u Petrinju, neka se s ondešnjimi stanovnici upozna.

Petrinja stoji na takovom městu, da je za ono doba uvěk podvaržena bila napastovanju od Turakah, i zato baš probudi pozornost naših. Biaše paka vele dobro ojačena tvardja, koje iz rukuh dobroga zapovědnika nije bilo tako lasno oteti. Kako Petrinja nadalje izvana i iznutra izgledaše, neznamo; to je věndar sěgurno, da je zidinah;

Digitized by Google

šanacah, topovah, svakojakih panjevah dosti bilo, vojakah pako samo 400, i s njimi Ivan Klobučić kao manji, a Gjuro Prestočić kao veći i varhovni glavar.

Gjuro Prestočić biaše muž od najbolje dobe, hrabren i nebojaziv, kako su u ono doba svi naši zemljaci bili. Inače nebiaše ništa bolje poznat i proslavljen, nego i drugi većje strane vojaci. Premda veoma bistrim umom i krěpkim duhom za višja kao opredělјen biaše, ostade ništanemanje u broju običnih ljudih; i da mu nije sudbina, tako rekući, priliku u ruke bacila, Prestočić nebi nikada medju vitezi našega roda stao. Uzrok toga biaše u njegovom značaju; on bo se, kako je prije dužnost svoju izpunio, povuče u samost, i mučaše neprestano o tom, što je gdigod učinio. Tako nije Prestočića nitko ni tražio; ali ipak vojevaše svako doba za svoj dom zadovoljan mislju, da je dužnost svoju izpunio. Sada bi odredjen u Petrinju za varhovnoga glavara, budući se nije bilo bojati navale od strane Muslomanah, i u takvo vrěme mogaše vitez i od manje slave tamo zapovědati. Tako sudiaše Ivan grof Drašković Trakoštjanski ban trih sestarah ilirskih; ali na koliko se za malo vrěmena uplaši, kad začuje, da je Pe-

Digitized by Google

trinja obsědjena? — Nu baratanje Prestočićevó podučit će nas dovoljno, je li se ban pravedno plašio, ili ne, i je li takov muž časti vrědan, koi malo rěčju nu više činom kaže?

Prestočić nasloniv se na prozor gledaše iz kule u tabor turski. Sad si pogladi barkove, i položiv lěvu na daržalo od silovitoga svoga mača, koi velikoći visokoga njegova i tankoga struka, nu koštiastoga těla priměran biaše, okrene se lagano od prozora, da bolje čuje Ivu Kłobučića, koi mu kazaše kako su Turci jutros uhvatjena karstianina mučili.

Dugo mučaše Prestočić i starac Klobučić hotiaše se već udaljiti, kad ovaj progovori:

«Kakve su volje naši junaci?»

««Dobre, gospodine, uvěk pěvaju; samo se za to ljute, što tako dugo dušmana čekati moraju.»»

«Imademo li vina?»

««Imademo sasma dosti za dvi nedělje danah.»»

«Vino i dobra volja idu zajedno.»

««Tako mi věre! meni nije nikad težko s našimi junaci u boj ići, oni su uvěk veseli, a u borbi stoje kao nekrenivi stupovi. — Sad medju sobom kažu, da ćedu si ili pobědu pribavit, ili slavnom smartju umrěti u Petrinji.»»

Digitized by Google

Prestočić podigne na to svoje velike carne oči vatrom sěvajuće, pa stisne ustnice, da unutarnje radosti rěčju neizda. Čvarsto udaraše mu još junačko sarce, a tihi uzdisaj uteče mu iz mužkih parsih; nu za malo upokoji se opet.

«Junak do junaka kao klisura!» — reče čvarsto, pa se pusti po sobi gore i dole šetati.

««Tako valja, gospodine, ja sam osědio u boju, u meni nema straha od smarti!»»

«Javite momkom u mojem imenu da koi se usudi i najmanji znak bojazljivosti pokazati, da ću ga u ženskih rubinah odtěrat u turski tabor.» Malo zastane i za tim žestočie klikne: «Tako mi Boga! strašljivica je najodurnii stvor.»

««Ja ću zapověd vašu taki svaršiti.»»

«Odlazite, priatelju, pa budite na sve pozorni, ja ću pisati banu; morda dobijemo priliku, da mu list kakogod pošaljemo. Neka se neplaši: Petrinja je u dobri i rukah.«

Klobučić otide na to, a Prestočić sědne da spomenúti list napiše. Jedva je zadnja slova dovaršio, kad začuje strahoviti štropot i viku navaljivajućih Turakah. «Pomozi Bože!» izusti Prestočić tiho, ter se požuri medju svoje. Juriš biaše puno žestok. Posadka gradska braniaše hrabreno

Digitized by Google

i pozorno tvardju: něki upaljivahu topove, něki bacahu kamenje i lumbarde svake varsti na dušmana, i tako odbace srětno parvu navalu. Taki za jurišem neuzmanjka Prestočić svoje momke pohvaliti, i na dalje podbosti, neka junački Petrinju brane, navěštivajući im kano stanovitu pobědu i sačuvanje tvardje. Sarca svih biahu radosno uzhitjena, i veselje obuzimaše sve što u Petrinji življaše.

II.

Četiri juriša biahu jurve na veliku radost Petrinjanah i sardu Sardar Paše odbijena. Upoznavši sada ban snagu Prestočićevu nije se više bojao, da će Petrinja tako lasno Turkom u ruke pasti, ako samo u horu pomoć dobije. Sakupi dakle vojsku od 8000 vojakah, ter se s Gjurom Lenkovićem, Vladislavom Bukovačkim i Hebersteinom odputi uprav put tabora turskoga, proti kojemu se i utabori.

Sardar Paša pošlje k banu svoje poslanike, da ga pitaju jeli neima više ljudih, i kako se usudjuje šakom vojakah njegovoj tri puta jačoj vojsci protiviti? — Ban mu poruči, da ćedu se po bitvi o tom razgovarati.

Digitized by Google

Naši vodje i častnici sakupe se u bojno věće, i za kratkim raztresavanjem dokončaju, da nije od koristi na veliku i zaista izbranu vojsku Sardarovu udarati; već da se tu razumno postupati mora, budući da bi iz naših loše srěće neprocěniva šteta za domovinu slědila. Nakane dakle izlikom se bojnom služiti. Ova pak bila je slědeća: da se na večer cěla vojska na hitro pobere kano da je utekla, i da se za ledja dušmanova povuče, ter odtale na njega napadne.

«U tu svarhu« — kaže ban — «trěba nam je čověka, koi bi se odvažio kakvimgod načinom u Petrinju uvući, da Prestočića o tom poduči; inače će on misléti, da ga domovina ostavlja, i tako će svi izgubiti volju, a Petrinja će pasti.»

Nato se izvuče iz srědine jedan mladić od uzorne lěpote, i reče glasno:

«Ja ću, gospodine bane i slavni vitezovi, ovaj posao na se uzeti.»

««Vi, Janko Ratkaju? vi?»» — upita ban — ««znadete li, moj junače, kako je pogibelno nakanjenje vaše? vas skoro sěgurna smart čeka!»»

«Znadem ja, gospodine čestiti, da je težko, što naměravam, ali baš zato preduzimam. Mene su još za mala Turci iz otčinske kuće u robstvo

Digitized by Google

odveli, i tako se naučim muslomanski jezik i njihove običaje; kánim dakle, što bi jednomu prama mnogim mačem nemoguće bilo, umom, ako Bog dade, srětno izvesti.»

««Budi Bog i mati Isukarstova s vami; ja vam nekratim; ako padnete, biti će vam i obiteli za věkovitu slavu. Koi slavno umre, netrěba, da ga njegovi žale, nego da ga slave»» svarši ban i razpusti věće.

Jankovo sarce biaše odviše istinsko, nego da bi bio on mogao prevaru kakvu samostojno izvesti. Hrabrost, věrnost, istinitost, stalnost i osobita krasota biahu u njem sjedinjena. Zdravoga onoga i oštroga uma, kojim bi štogod sám izmislio, Ratkaj imao nije: nu za štogod izvesti, što mu drugi naruči, za to je Ratkaj veoma sposoban bio; věrnostju bo i stalnostju svojom neodmače nikada očiuh iz cilja svojega. Kad je nakanio u Petrinju kroz tabor se turski uvući, pomislio je umah na svoga slugu Voina Rajaka, koi je u takovih poslovih od neizměrne vrědnosti bio.

Dva sata kasnie dojde Voin u šator svoga gospodara.

«Jesi li donio?» zapita ovaj.

Digitized by Google

«« O, da mu cara carigradskoga i njegove turačke brade! kako nebi? Ili si kada iskusio, gospodaru, da ti nisam donio, što ti je trěbalo? šta? nu čemu sve to? — Evo ti janjičarskih haljinah!»»

«Junački Voine, ti valjaš ne onaj, koi je donio. Nu ja ću Musloman biti — ha, ha, ha! A, Boga ti, kako si haljine dobio?»

«« Kako? — bolje, da pitaš kako se lěsica do pileta dovuče, kad je gladna? Sědi pa si netari glave, kako sam haljine dobio. Baci, gospodaru, sad svoju carvenu kapu s glave; valja, da ti obrijem vlasi. — Ala lěpa tureta iz tebe, kao što je pašina ćerka!»»

«Zar imade Sardar ćer?»

«« Imade, tako mi běla danka, puno lěpšu, nego si ti ikad imao.»»

«Ne luduj, Voine, kad sam ja ćer ili sina imao? — Hej mòre! po laganò; zar misliš, da je moja glava od kupusa?»

«« Neboj se, gospodine, nisi još turčinu u rukah. — Nu, što rekoh od Sardarove ćerce, neima ti na okolo děve što je njegova Sulejma. Samo šteta, gospodine, da si polag tvoje lěpote još u 24 godini tako studen — ali, štono rěč, tiha vodica brěg podire.»»

Digitized by Google

«Ala, ludjače, imaš rěčih, kao šipak košticah — Daj sad ovamo turban, daj dimlie, pa šuti!»

«»Hoću, kao riba, gospodaru!«» Za tim i zbilja, nu za kratak samo čas, zamuči. Skoro se razigrá opet, i stane pěvati i nadalje svoga gospodara opravljati, kano da ga nebi ni poznao.

Voin nebiaše nikad žalostan. Svomu gospodaru biaše věran, kao itko samo biti može. Zato ga Ratkaj takojer i nedaržaše kao službenoga roba, nego bolje imadjaše ga za světnika i druga. »Kamo isti djavo nemože tamo zadje Voin» govoraše se obično, i zaista pravo.

Voinova osnova biaše, da Ratkaj u haljinah janjičarskih u tabor turski unide, a odande da se u Petrinju uvuče. Srětni ulazak imadjaše bělom zastavom (barjakom, stěgom) naznačiti. Za sve bilo mu je deset danah dozvoljeno.

Bilo je baš měseca Rujna g. 1596, kada je Ratkaj jedan večer, samo što se je smatklo put svoj poprimio. Srětno prispie još onu istu noć u turski tabor, i provede skoro cěo dan, bez da mu se je šta važniega dogodilo. Pod večer stopram dogodi se da ga je Sardar Paša po taboru hodeći upazio. Ne malo osupne se nad njegovom lěpotom i upita ga umah, kako se zove. «Ahmet» reče ovaj.

Digitized by Google

Za malo doba dobie zapověd, da u službu Sardarovu stupiti imade. I tako postane Ratkaj tělesnim stražaninom pašinim. U toj službi staše drugi dan na straži u šatoru. Sardar ode opet tabor pogledavati, i tako naš Ahmet ostade sam u unutarnjem kraju od šatora. Jur dva danka projdoše, a još ni najmanje prilike nedobi Ratkaj, da naměnu svoju izvede. «Mili Bože!» — stane se sam sobom razgovarati — «hoću li ja svaršiti što sam nakanio? Hoću li moći Petrinju spasiti, i tako domovini biti do koristi? — Sardara ubiti? — tad bi svemu svarha bila. Tako mi Boga mojega, smart je moja tad stanovita, ali su i moji zemljaci stanoviti, da je poběda njihova.» —

Ratkaj se je jedva sětio, da je nepametno učinio, što je takve stvari na glas govorio, kad već iz bližnjega preděla od šatora děvojka jedna k njemu pristupi.

«Junače» — reče mu krěpkim glasom po ilirski — «ti nisi muhamedanac; ja sam čula tvoj govor. Ti nisi našinac» tu joj zaběgne rěč, jer sad biaše podigla oči prama rumenomu licu našega viteza.

Istinitost Jankova neizosta ni sada; on odgovori smutjenoj děvojci:

Digitized by Google

««Pravo veliš, děvojko; ako te je volja, možeš me izdati, i moj život k svarsi privesti.»»

Na to děvojka odvarne lagano s obraza veo (Schleyer) i Ivan zagleda, što nikad vidio nije: uzor lěpote, krasotu neizgovorivu.

«Neću, mladiću, ja tebe izdati; — ja, Sulejma kći Sardarova ništa te drugo neprosim samo da se moga otca netakneš. Ako to obetjaš, onda si sěguran.»

««Kako to?»» upita naš junak na pol udivljen —»» ti kći Sardarova, kći našega najljutiega nepriatelja, ti bi oprostila životu momu? — O tak mora hiljadu putah lěpša biti tvoja duša od krasnoga tvoga těla! O zašto nisi od mojega roda, Sulejmo!»»

«Šuti, junače! Ja sad nedivanim s tobom kao kći Sardarova, nego kao kći cěloga čověčanstva, od kojega bolja strana vazda k vašoj se strani klanja, kojih običaji su mnogo izobraženii i sarca puno plemenitia, nego li naših lěnih, pustainskih i karvoločnih muslomanah. — Čuj! čini mi se da moj otac ide. S Bogom! Neka ruka velikoga proroka varh tebe bdije! — Na večer ćemo se viditi.»

Jedva, što je Sulejma odišla Sardar s Afisesom stupi u šator.

Digitized by Google

«Ništa novoga?» upita Sardar stražanina.

««Ništa, veliki Sardaru!»» odgovori Janko po turski.

«Ovu noć tréba početi grad podkapati. Neka ide u zrak; mi ćemo razvaline njegove uzeti, kad nam ga čitavoga u ruke nedadu» — reče tad Sardar, pa se onda oholo nasmije: «Ha, ha, ha! dakle odbĕžaše vitezovi?! Jedna četa neka ide za njimi, da se znade kamo bĕže.»

««Biti će, gospodine.»»

«Da Prestočića ulovit mogu, volio bi, nego da imam tri repa konjska na turbanu. Ha, ta bi osveta karvju zapisata bila u dogodovštini! — Afiseše; večer nastaje, Petrinja se mora podkopati. — odtale na posao!»

Sardar Paša, koi se je noćju, pun sumnje proti svakomu, kao zmija puzeći po taboru vukao, upazi, da je nětko u predĕl njegove kćeri unišao; pun požude, da sazna, tko je i šta hoće, povuče se pozorno za njim. Pun udivljenja pozna Ratkaja sa svojom kćerju, i slušajući saznade cĕlu njegvu osnovu i razvijajuću se ljubav uzajemnu mlade dvojice. Sardar se po tom hitro odnese, bez da je štogod kasnie prama Sulejmi ili Janku spomenuo, nu tim pozornie i potajnie pazi na svaki korak Jankov.

Digitized by Google

Peti dan za tim, kad jur sve u taboru mirno biaše i noć duboka carnim plaštem zemlju obstrè, obhadjaše náš junak tabor turski i njegove straže, ter se tako sve bolje k zidinam od tvardje približi. To nebiaše ni jednomu stražaninu sumnjivo budući ga svaki za svoga čověka daržao, i to tim bolje, što je uvěk nedaleko za njim jedan drugi hodao. Ratkaj dodje, kako mišljaše od nikoga nepoznat, tik pod zidove od Petrinje i počme stražu, koja na zidu staše, tiho zvati. Budući se š njom porazumio, pusti mu ova, neplašeći se i onako jednoga čověka ako bi i dušman bio, pusti mu, rekoh, uže, kojim ga tad gore vući stanu. — Malo za tim uspne se polagano i druga osoba do zidovah, i nèšto psujući što je zakasnila, napne hitro luk i pusti za odvučenim strělicu. «Jaoh! pomagaj!» zavapi ovaj, nu věndar se srětno na varh od zida dovuče, i tako svomu napastniku iz očiuh izgine.

«« Dosta će mu biti, psetu karstianskomu! čemerna strělica neće uzmanjkati »» — reče Sardar Paša, i povrati se u tabor.

Digitized by Google

III.

U Petrinji nebiaše čuti ni glasa. Usta vojakah biahu tiha, kano što su nĕmi kišoviti i carni na nebu oblaci; njihova hrabrost i ufanje pade, i pomanjkanje hlĕba a osobito vode potare ih sa svim. Netugovahu oni, što im je očevidna smart tako blizu bila, nego što bar umarši nisu mogli i dušmanina uništiti. Podobno smutjen stajaše starac Klobučić u sobi svoga glavara. Nabrano njegvo čelo javljaše dovoljno bolest, koja mu sarce muči. A Prestočićev obraz sĕvaše velesličnom onom pobĕdom, koju parsi njegove za svetost dužnosti svoje prama tegobam i nevoljam sadanjega cĕloga stanja poćute. Čvarsto sada reče prama Klobučiću, koi mu je baš sve nevolje izbrajao:

«Donesite mi sve ključe od gradskih kapiah. — Dobro, — mi volimo, kao slobodni od glada umrĕti, nego kao robi jesti i piti!»

««Tako i valja, gospodine ... ali.. »»

«Jedan lagav stoji još pun vode, on biaše za moju potrĕbu odredjen. Ja ga netrĕbam, nisam žedan. — Samo dušmanska karv može moju žedju ugasiti. — Tu vodu momkom podajte. Oni ju više trĕbaju, nego ja!»

Digitized by Google

««Čuvajte sebe, gospodine; ako vam štogod pofali onda su svi vojaci propali. U vami stoji njihov život.»»

«Podajte im vodu; ja hoću, da tako bude! — Zar vojaci baš moraju znati, odkuda i kako ta voda k njim dolazi?»

««Ja ću vašu zapověd svaršiti, samo prie još několiko rěčih. Juče vam je Sardar Paša ponudio silu novacah, i slobodan povratak kući, ako mu Petrinju predadete. Je li?»»

«Jest.»

««Nebi li dakle bolje bilo, da se za domovinu svoju sačuvate, nego da se dadete u ovih zidinah sahraniti? da se drugi put u boljoj prigodi nad dušmaninom osvetite, ter mu onda novce u obraz bacite? Ili da vaša supruga udovicom, a děca siroticami postanu? Je li to od vas prâvo? — Ja negovorim za sebe i vojake — ja sam star, za moju glavu nije štete — a vojaci prostaci, ha Bog š njimi, njih više imade. Nu tim je bolje trěba, da se vitez, da se taki glavar domu sačuva. Koristnie je živěti nego li umrěti za domovinu. Promislite, kolika korist domovini? A ništa laglje, nego Petrinju opet natrag dobiti!»»

Prestočić slušaše kao zapanjen prekaršténimi

Digitized by Google

rukami govor Klobučićev. Na njegovu se licu kazalu sad udivljenja, sad ljutosti, sad posmĕhavanja znaci, dok se najposlie u nĕku čast i vlast slože, koja je samo velikoj duši obična.

«Ivane, vas samo ta sĕda glava čuva,» — odgovori sa svim mirno Prestočić — «da vam radi govora ovoga, dosta luda za takova starca u tavnici mĕsta neodlučim. Ja sam uvĕren, da niti jedne iskrice od nevĕre u vaših pârsih neima, i zato sada dosta o tom, Ivane; — ako se još jedanput samo usudite to napomenuti, tako mi Boga, neće vam tako proći!»

Na to se okrene od staroga Klobučića, i stane po sobi gori i doli hodati sasma nezadovoljan, što je toliko, proti svojoj navadi, jedanput govoriti morao.

Nu svemu tomu proměni na jedanput nečekani jedan slučaj cĕlo lice. Nĕkoliko vojakah donese jednoga ranjenoga turčina u sobu Prestočićevu; turčinu tomu, nami jur poznatom Janku Ratkaju, biaše otrov od strĕlice po žilah svu karv na toliko napela, da mu se grozialu gotovo sve razpuknuti.

«Gospodine!» — reče jedan izmedju vojakah — «karstianin je, gospodar i plemić Janko Ratkaj.»

Sad se podigne malo Janko, nu hitro se opet

Digitized by Google

skrene, i na pol pretargnutimi rěči smartju se boreći izkaže Prestočićui sve, što je mogao.

«Metnite běli barjak na kulu, — nembjte zaboraviti. — Ban vas — neće ostaviti, — ostajte stalni. — Sardaru, vraže, zmijo! — S Bogom, domovino mila, za te sam živio, za te rád umirem. — S Bogom, Sulejmo, — ti golubice u proboju — ljutoga jastreba. — S Bogom, bratjo, — hrabri Prestoči— ruku va—» tu ga uhvati jedovita kosa od smarti —i nesrětni mladić predade dušu stvoritelju svomu.

««Tako mi Boga, premlad za smart!»» klikne Prestočić.

«Dakle podkapaju turci Petrinju,» reče studeni Klobučić za ovaj prizor čisto bezćutan — «dakle podkapaju!»

««Neka podkapaju»» — začme za tim Prestočić — ««da bi mogli, oni bi čitav naš narod podkopali i u zrak opravili, jer bi tim slobodnii u svojem robljenju bili. — Nu sad tiho o tom, evo junaka puno vrědna, da za njim tugujemo.»»

«Nosite ga u carkvu, momci»— zapovědi Klobučić — «sutra ćemo ga sahranitĭ.» — «Jao Petrinjo, zašto te nemogu mojom karvju spasiti!» — uzdahne opet Klobučić, pošto vojaci Ratkaja od-

Digitized by Google

nesu — « Vaša žena udovica, vaša děca, gospodine, sirote! Sămo da ban nezakasni!» —

«« Moja supruga je poštenje, a moja děca pobĕda oli smart!»» — reče Prestočić i stane Klobučića karati: «« Vi ste ono staro kljuse, koje nevrĕdi, da viteza nosi, već da taljige vuče. Ako se srĕtno odavle izbavimo, pripravit ću vam veoma lĕpo mĕsto u kakovom manastiru (samostanu). Tako mi vĕre, hoću. — Odlazite sad, — bĕli barjak na kulu! — s Bogom!»» —

Klobučić se uplaši tih rĕčih, a još bolje glasa, kojim su izuštene, i odè sav zabušen.

Kako lasno bio bi mogao dušmanin i stari Klobučić Prestočića, da mu nije gvozdena stalnost njedra tako utvardila, sa svim preobratiti, da u ne maloj zaista nudji postavljeni grad Sardar paši predade, i tako sám sebe kao supruga, otca i za višja odredjena muža spasi. Nu što su sva napastovanja na pravu krĕpost i zdravo sarce? — Pero, koje se pram tvardoj stĕni baca! —

Drašković zavratjaše sa svojom vojskom kroz svakojake pute, i projde srĕtno kod Siska prĕko Kupe mostom, koi u najboljem stanju baš u to doba nebiaše. Sa svom mogućom pozornostju doj-

Digitized by Google

de opět bliže k Petrinji, i upazi, da se jur běli barjak na kuli vije.

Kada su Turci opet ponovljenom ljutostju jurišem na Petrinju udarali, ban ih od traga popade. Desno krilo s dvimi tisućami konjanikah povede Lenković na onu stran tabora, gdě su Janičari stali. Lěvo krilo od cěle tisuće konjanikah samih Slavonacah pojde pod Herbersteinom na onu stran tabora gdi hrana i pratež biaše; srědište pako od 4000 pěšakah postupaše s banom upravo proti šatoru Sardarovom. Dok su Lenković i Herberstein sa svojimi skokom svaki na svoju stran nasarnuli, došao je ban polagano stupajući na povratjajúće se od juriša vojnike. Ladislav Bukovački krene sa tisućom momakah put Petrinje, da posadci što barže u pomoć dojde. Tako dobie Sardarova vojska na sve strane na jedanput posla. Sardar paša znajući da je bar triputa od bana jači, neustraši se ni malo, već stane oholom gizdostju vojsku u red stavljati, i krěpkim govorom opominjati i uzbudjivati nenadanom naválom smetene muslomane. — Turčin je preduzetan i puno smion u boju, ali kad mu u parvom mahu sréća neposluži, ter ga drugi nadvlada, ugasne mu u grudih smionost, okrene ledja i pobere pete, nit ga nećeš taj mah više viděti na bojištu. To zna-

Digitized by Google

dialu naši vodje, pčeni jur turskomu ratu, ali to i Sardar paša znadiaše. I tako nagovarahu obe strane svoje vojake, da u parvoj borbi taki sve sile tělesne i svu jakost saberu.

Turci su dobri jašci, toga nitko nemože tajiti; ali su i naši! Od mala priučeni konju jaše Iliri tako, kano da na svojih nogah idu. — To se vidjaše i u borbi, kad se Janjičari s Lenkovićevimi konjanici sastanu. Što su Turci svojimi zavinjenimi demeskinjami, svojimi sulicami, strělami i puškami našim učinili, to su im naši svojimi širokimi maći, buzdovani, šaranicami i samokresi junački odvratili. Našim za dom, za kuće i za svoja ognjišta vojujućim uzpiri se silovita vatra u parsih; hrabrost njihova postane tim grozovitia; i kako grom, kad kamo udari, tare sve i karši, tako naši sve uništę, što im pod desnicu dojde. Janjičari nemogavši tolikoj sili odoliti, dadu pleći i poskaču u Kupu, i tako mnogi i mnogi najde grob u hladjanoj vodi. — Na jednoj strani dakle poběda! —

I na drugoj Herberstein za mala raztěra turčina, bnduć se ovaj i nenadaše bitve, ter tako stane iz sve moći běžati.

U srědištu proteče najviše karvi. Tu vojska turska blizu 20.000 vojakah jaka jur na nogah,

Digitized by Google

i njoj na čelu Sardar paša čekaše, da ju napusti na dolazećega bana. Na jedanput navale velikom vikom na naše. Ban věštim okom sva motreći pusti svoju parvu četu iz samih strělacah postupati, i samo što turčin navali, ban svojim naški vikne: «u vatru!» — i sad eto čuda golemoga. — Samo što naši upale puške, stanu se turci kano snopovje valjati, a čim naša parva četa märvu oslábi, izmění ju ban drugom i tretjom skokom sam š njimi hiteći i napokon probije tako red dušmanski, ter se uvuče sa svojimi u sarce vojske njegove. Najžestočia biaše borba, kad eto dojezdi Lenković kao vila na krilatu konju sa svojimi, za njim Herberstein, a napokon Bukovački i Prestočić kao razjedjeni lavi nevidjenom smionostju put si do bana karčeći — ter svom silom nasarnu na Sardara.

Turci svaki čas od druge strane videći, da naši dolaze, u misli, da ih neizměrna vojska napada, neslušahu više Sardara, niti inih njegovih častnikah, već se puste u takov běg, da su se sve oblaci od praha za njimi uzdizali, ter ostave tako i pobědu i Petrinju junačkim Ilirom.

Indi i u srědištu poběda! Poběda poběda svagdi i na svih stranah! opet jedan danak radosti više! opet několiko rěčih slavnih više za dogodovštinu

Digitized by Google

našega naroda! Tako se, kao karika za kariku tečajem ovoga světa jedna stvar kao slědstvo za drugu darži, i što nam se puno nesrěće vidi, to nam mnokrat korisne plode makar i kasnie donosi. — Ovaj nepokojni, sirovi suseđ doprinese možebiti nemalo k tomu, da su si Iliri osim drugih krěpostih slavianskih i krěpost hrabrosti i slave bojne prisvojili.

Po bitvi se Prestočić u Petrinju povrati, i pusti cělu svoju posadku na 348 momakah u borbi dosavšu u red staviti, buduć ban nakanio tvardju i njezine branitelje sam pregledati. Ban dodje naskoro veseo, i bi radosno od posadke primit.

«Vi ste veliki posao slavno obavili» — reče ljubezno ban Prestočiću — «ja i cěla domovina ostajemo neizrečenom radostju vaši dužnici. — Doći će skoro; ako Bog dade, vrěme da se vaša hrabrost dostojno naplati! Za sada» govori nadalje, i skine si s vrata zlatni lanac — «uzmite ovo u znak mojega priateljstva i věkovite zahvalnosti!»

««Čestiti gospodine bane» — reče pristojno Prestočić — «ja sam za dom i za rod ne za hvalu vojevao. Što sam učinio, učinio sam dragovoljno polag svete dužnosti svakoga domorodca!»»

«Kako? — vi se varate, znadem ja, mileni

Digitized by Google

Prestočiću, da je znanje saveršene dužnosti najveličnia nagrada svakomu čina, ali vas molim, da ovaj lanac samo u znak mojega priateljstva primite.»

««Vaša milost, po kojoj me priateljstvom vašim kitit dostojite, jest puno vrědnia, nego da bi ju mogo odvarnuti. — Hvalim vam sniženo na tako dragocěnom daru, i poklanjam nadalje moju službu.»»

Prestočić za kratkim vrěmenom predade Petrinju u banove ruke, i zahvali se za svaku službu i čast u vojsci. Njega nemogaše od svoje naměne niti banova niti cěle vojske prošnja krenuti. On samo veljaše, da sad želi sred naručja svojih domarah u tihoći živěti, dok ga opet prinudjena domovina neuspotrěbi, onda će, reče, doći, makar i na smartnom bio krevetu! I tako se je vitez ovaj, od zahvalne svoje čete vojakah pratjen, kući vratio, gdi ga věrna supruga, i ljubeća děca željno čekahu. Premda je u samosti živio, bio je ipak svagdi prisutan, budući ga čitav narod kao viteza od nečuvene stalnosti i věrnosti prama domovini štovao. Njegovo će ime živěti, dok samo jedne kapljice ilirske karvi na světu bude!

Digitized by Google

Uboga Sulejma postà žartvom jedovitosti svojega otca. On ju je kao izdajnicu ubiti dao. — Tako nas uči tečaj stvarih na světu, da nije vavěk pravedan i dobar čověk takojer srětan, nu da je zato věndar uvěk dostojan predmet poštovanja, i vrědan izgled za nasledovanje.

Digitized by Google

IV.

Pripovědka.

Digitized by Google

Digitized by Google

Bela IV. u Ilirii.

Ilir nikog sam nerani,
Nego samo svoje brani!—

Davoria.

I.

Sasma tiho i zamišljeno putovaše jur čeo skoro dan Martin Dragoš, mladić jedva od dvadeset i dviuh godinah. On biaše naumio u red božjakah (templarah) stupiti, da bude mogo još danas sutra na grobu Isukarsta spasitelja našega vojevati. Koi mu je dobro u oči pogledao, mogo je lasno u smionu njegovu pogledu i rumenu licu vatrenu něku požudu s pobožnim kao sněvanjem sadruženu smotriti, koja samo na hitru svarhu podprijatja njegova směraše. Prem da se odmah mogaše viděti, da jur dulje vrěmena idjaše, ništanemanje hod njegov biaše lasan i puno hitar. Sulicom u ruci

Digitized by Google

štapaše se naš Dragoš, a na lěvoj strani visaše mu kratka, nu široka sablja. Tada bihu puti našemu Dragošu sve više i više brěgoviti, a sve gustie šume pružahu se s obodviuh stranah. Sunce jur zapade. Dragoš se stane čestie ogledavati, jer premda baš tadar nepriatelja u našoj domovini nebiaše, sa svim tim puti po šumah nebiahu baš najsěgurnii.

«Pomozi Bog, rode! stani da, počekaj malo!» tako pozdravi najedanput osupnjena Dragoša jedan čověk iz šikare na put stupivši. Ovaj u lěpu pozdravu izliku lupežku sumnjajući pruži mu za odgovor sulicu.

«Domaći sam, prijane!» — reče ovaj nadalje — «Budite tako dobri, ter me povědite put Glogovnice. Imam jednoga bolesnika, koga bi želio još danas tamo odpratit; ako mi se nesmilujete neću moći dalje iti, jer nesnam, kud-ni kamo bi okrenuo?»

««Bože sačuvaj!»» — odgovori sad Dragoš — ««da bi tako neuljudan bio i to vam uskratio. I da put moj baš slučajno tamo nebi bio, svakako bi vas odveo. Morao bi zaista gorji biti od onih Tatarah, koji sad po Ugarskoj haračе i kako se čuje na nas udariti kane. — Nu gdi je vaš bolesnik?»».

«Taki ću s njim doći» — tim se vrati u šikaru,

Digitized by Google

i dovede za čas jednoga čověka na konju sědećega. Velika biaše medju ovom dvojicom razlika. Onaj, malo prie pred Dragoša izišavši, biaše jaka struka i muževnih udesah. Carnomanjasto njegovo gustim obrizom (Backenbart), bradom i barkovi obraštjeno lice javljaše gvozdeno zdravje i jakost. Prikazu ovu uzvisavaše još većma oklop, kaciga (šišak) i mač od řědke veličine. Drugi onaj na konju sědeći čověk, premda jaka takojer těla, biaše usuprot blěd kao stěna, ili gotova smart. Glava mu je bila omotana mahramom, a kraj sedla visaše težka kaciga. Sve da mahrama i nebiaše karvava, svakako mu se vidjaše odmah iz tamnih i ugašenih skoro očiuh, da veliku ranu na glavi imade. Remenje od oklopa biaše razrěšeno, a noge mu visahu tako, kao da kostih u njih nebiaše. Na ledjih mu se gledaše sobunac, na kojem se je zlato još gdigdi poznavalo.

Iz svega toga pomisli napokon naš Dragoš, da to uskoci biti moradu.

«Je li daleko Glogovnica?» zapita skarbljivo zdravi putnik Dragoša — «vidite, da se moj bolesnik jedva darži!»

««Nije već daleko; za pol ure možemo lasno tamo zaći.»»

Digitized by Google

«Vi valja služite kod božjakah? ili imate drugoga posla tamo?» upita onaj nadalje.

««Neslužim, već imadem posla kod njih»» — odgovori na kratko Dragoš, nehoteći mu dalje svoje naměne odkrivati, prie nego njihové sazna.

««Bez zamère»» — stane u tu svarhu odmah Dragoš pitati — ako kakovo pravo imadem, koga imam sréću u vama, gospodo, sprovadjati?»»

«Nemišljah, mladiću,» — odgovori gromotni pratilac — «da ste tako željni znati kao žena. Čuti ćete jur, komu ste put pokazali i koga ste pratili. Nu kažite mi, je li sěgurno ovuda noći putovati?»

««Kako vidim, vaše ruke i vaš mač dosta su četverici od navadne jakosti, a za dvojicu ja dobar stojim. To bi dakle bila šesterica, a toliko ih neće mi doći.»» —

«Dakle mislite, da smo sěgurni?»

««Da je samo naš Koloman sa svojimi Iliri něgdi kod Pešte u Ugarskoj tako sěguran, kano mi ovdě, ja bi Bogu hvalio!»»

«Koloman? što znate vi od njega? kako vam je sad na um pao?» — zapita nagło inostranac.—

««Što znadem? — Čudnovato! — Kako nebi znao, kad je naš vodja, kraljev brat, i veći još od našega bana, koga Bog i Bogorodica děva da čuva!»»

Digitized by Google

«Jeste li hercega vojvodu jur viděli?»

««Nisam nikad, gospodine. Nu hrabrost je njegova svuda poznata. On ljubi naše ljude, ter zato i oni njega ljube.»»

«Vi ćete dakle u Glogovnicu?» upita za čas pelasnie inostranac.

««Hoću!»»

«Poznate li Stevu glavara od božjakah u Glogovnici?»

««Nepoznam.»»

«Ter se još nadate, da ćete vaš posao srětno obaviti? — Ja vam skoro u licu čitam, što vas u Glogovnicu vodi. — Vi biste radi božjakom postati?»

Dragoš se tomu začudi i reče: ««Kako vi to znate, gospodine? A da bi to sve i istina bila, što bi mi vi pomogli, koji ste ovdi tako inostrani, da niti puta neznadete?»»

«Varate se možebiti, moj junače! ako baš u Glogovnici i nisam bio, glavara Stevu dobro poznam i mislim, da bi meni, a još bolje momu bolesniku mnogo za volju učinio.»

Dok je Dragoš mislio, što bi na to dobro bilo odgovorit, stane bolesnik tiho ječati. Na to mu suputnik njegov něšto reče, na što bolesnik slabim glasom na kratko razgovor dovarši. Dragoš od

Digitized by Google

svega ništa nerazumjaše, budući se potiho razgovarali..

«Kako se zovete vi, dobri junače?» prihvati opet rěč prama Dragošu inostranac veoma ljubeznim glasom.

Dragoš, koi što u sarcu, to i na ustih imaše, odgovori hitro i sasma poslužno: ««Martin Dragoš plemić ilirski od starine. Jedva, što je svaršio, već mu biaše i žao, što je prekaršio ono nakanjenje, da okolnosti svoje nikomu bez uzajemnega pověrenja neće odkriti. Tim rašardjen silovitim glasom navali na inostranca:

««Što ćete sa mnom? Il da ja, kao domaći, neimam više prava pitati, tko ste i odkuda ste? — Bog zna, nebi li u vami uhodni —»» Na to se kao vatrom porumeni, okrene se od obodvojice i stane hitrie koracati, kao da ih kani ostaviti.

Inostranac se malo nasmije i klikne zatim ljubezno:

«Ej kuda? Martine Dragošu! ta nemojte odmah zaměrit. Ja bi rad s vami u prijateljstvu ostati, ne radi mene, već radi vas. Tako mi Boga, neće vam žao biti! stanite!»

Dragoš stane i reče prama udivljenu pratiocu od bolesnika: ««Iti ću s vami, i odvest ću vas u

Digitized by Google

Glogovnicu, nu samo pod tom pogodbom, da me cĕo put više ništa nepitate,»»

«Neka bude; ali mi svakako nećete uskratit, da se sutra do mene potrudite, da vam nĕšto priobćim.»

««Dobro,»» dovarši Dragoš zbilja; i nit slova više nebiaše čuti tja do Glogovnice.

Bila je Glogovnica u šumastoj okolici. Silovita harda pružahu se okó stranah, a bližnje guštave činjahu ju strašnu oku čověčanskom. Uz uzak dol prama sĕveru uzdiže se jedan brežuljak na kom staše povelika kuća i carkva od božjakah. U Glogovnici sve varviaše od ljudih, jer Bela IV. biaše u to doba jur po čitavoj Ilirii razaslao pisma, da se sve što živi, i mač je nosit kadro, suproć Tatarom diže. U to-ime sakupiše božjaci, koji i onako prama nevĕrnikom službeno moradoše vojevati, svoje vojnike i podložnike od svojih posĕdovanjah.

Blizu Glogovnice došavši naši putnici začuju glas od zvonah, i upaze sav hram od božjakah rasvĕtjen. Tamna i sasma tiha noć nesmetaše ih ni malo u slušanju pobožnih pĕsamah, koje božjaci put neba šiljahu.

«Je li glavar Stĕvo u carkvi ili u svojoj sobi?» upita sad inostranac stražu, koja kod vratah od kuće božjakah staše.

Digitized by Google

«« Naš glavar i Bogom otac moli u carkvi. »»

«Pošljite odmah někoga k njemu, da mu kaže da ga njegov stari priatelj Junko još s jednim znanim drugom za konak prosi.»

Dok se je Dragoš ljutio, što ga taj Junko, kako se sam nazvà, nije spomenuo, kad je za konak pitao, za toga se i vrata otvore. Dragoš bi bio zbilja na polju ostao, da mu nije Junko rekao: «Hajde, vodjo, naparvo!» i tako stupe sva tri putnika u kuću od božjákah.

U oboru čekaše jur několiko slugah i dvoriteljah, koji vèlikom pozornostju zavedu bolesnika do hodnice. Tamo stahu već svi sakupljeni i primu sad došavše mnogom čestju i počitanjem. Isti glavar Stevo odkrije se, ter sniženo sprovodi putnike naše u odredjene sobe. — — Čudeći se svemu tomu skine i Dragoš uplašen svoju kučmu. «Tko to može biti?» upita sad sam sebe — «Ja nisam po najbolje š njimi baratao.» — Sad ga odvedu něki mladi božjaci u veliku dvoranu, i obkolivši ga stanu bez prestanka pitati:

«« Kako je našemu hercegu? Što je novoga iz Ugarske? Gdi je kralj? »» — Dragoš od svega toga ništa nerazumeći, gledaše kao zapanjen, neznajući što bi odgovorio.

Digitized by Google

«Prostite, moja gospodo!» — reče tadar — «ja od svega toga ništa neznadem. Ja sam se na putu s ovom gospodom sastao, i budući da puta neznahu, pratio sam ih do simo. Ali tko su, odkuda li, toga ni sam neznadem, nit mogu štogod ná pitanje vaše odgovoriti.» —

«« Gledajte, bratjo!»» reče jedan od okolo stojećih — «« hoće da taji! Zašto tajite? Nam možete sve kazati. Božjaci su vrědni svakoga pověrenja. Kažite! kažite!»»

Dragoš bi se bio težko iz ove smetje izvukao, da nije dobra srěća Junka i glavara Stevu donesla.

«Hvala Bogu» — govoraše Junko, «da smo našega Kolomana na tako dobro město srětno spravili. On i kralj će vam, čestiti glavaru Stevo, biti zahvalni.»

«« Što u mojej i mojega svetoga reda moći bude, to ćemo ne samo iz dužnosti, nego i iz ljubavi prama tako visokom gostu učiniti. Nadam se, gospodine grofe, da će s pomoći božjom vodja kraljevinah naših, skoro ozdravit, i opet u težkom ovom vrěmenu za našu i našega kralja korist vojevati.»»

Kod tih rěčih staše Dragoš sav osupnjen. — Bolesnik dakle onaj nebiaše nitko drugi, nego sám

Digitized by Google

vojvoda ilirski Koloman, brat kralja Bele IV., a njegov suputnik grof Junko, njegov ljubimac i věran dionik od svih njegovih pogibelih.

On bi u boju kod Pešte smartno ranjen, i jedva se naglim běžanjem iz rukuh tatarskih izbavi, da u Ilirii zatim sěgurnost najde.

«Bog bi dao, da se skoro uzistini, što rekoste, gospodaru!» — odgovori Junko. — «Neizměrna će bit za nas šteta, ako naš herčeg umre. Batućuk, vojvoda tatarski, razbi u onoj nesrětnoj bitvi Peštanskoj svu kraljevu vojsku. Svetli kralj putuje simo u Iliriu kao jedino utočište spasenja svoga.«

««Věrne desnice ilirske gotove su uvěk, da se za njega bore»» — primetne glavar Stevo — ««a božjaci, koji pomoćju Božjom nisu baš tako slabi, žertvovati će sve, i isti život, za kralja svoga.»»

«Glavar Stevo i svi božjaci varlo ćedu dobro previděti, da ih onaj, za koga se žertvuju, može i hoće takojer naplatiti.»

Tako mu odgovori Junko, koi kano varstan dvoranin umio je božjake za najslabiu njihovu stranku — to jest povekšanje svoje moći — popasti. Ali glavar Stevo razumeći kuda to cilja hitro pridade:

««Da nas i nebi ljubimac hercegov o tom obsě-

Digitized by Google

gurao, mi bi se svakako tarsili žestoko na nevěrnike nasarnuti. »»

«Nećemo ni mi, věrni priatelju, u tom poslu spavati; věrujte mi! niti naše moći, — premda u redu božjakah nismo — nisu tako slabe. Stalni i cěli narod valja da će takojer nĕsto doprinesti!»

Rěči ove od otrovana garčila pogodivši onoga, koga měriše, dovoljan su dokaz, da se světski vitezovi s božjaci po najbolje neslagahu. Tomu biaše uzrok dan na dan rastuća sila božjakah. U neugodnu ovu žicu nehti Junko dalje dirati, osobito sada, gdi mu priateljstvo božjakah mnogo biaše potrĕbito, i gdi u vrĕme od tolike pogibeli jedino u slozi staše spasenje. Zato hitro zakrene razgovor na drugo.

«Sada je herceg sám; ja ću s vašim dopuštenjem, gospodaru Stevo, k njemu pogledati.»

««I ja imam»» — reče Stevo klanjajući se — ««nĕkoje zapovědi mojim podĕliti. S Bogom, čestiti grofe, s Bogom!»»

Tim oba dvoranu ostave.

Dragoš opet veoma razjedjen, što se o njem ništko smislio nije, ostade u dvorani neznajući, kuda će li kamo li? Mladji božjaci, koji ga prie izpitavahu, razidoše se u svoje sobe, samo jedan biaše

Digitized by Google

ostao ne za toliko, da Dragoša gostoljubivo zabavlja, nego da ga kao inostrana i nepoznana opaživa.

Božjak u dvorani zaostavši biaše malo starii mladić od našega Dragoša. Tanki njegov i visoki struk činjaše se puno tanji i višji u haljini, koja sva od běla sukna visáše mu tja do petah, a varh bokah sastajaše se uzki pás, na kojem dosta zaměrno čislo visáše. Na parsih mu se carljenjaše krasno obrubljen karst. I tako izgledahu svi božjaci u domaćoj nošnji. Vedra lica mladoga toga božjaka nasměhavahu se uvěk i kazahu veselje i zadovoljnost.

„« Mi se moramo, krasni junače, upoznati, inače biti će duga vrěmena bez měre. — Ja sam član od reda božjakah oprěděljen sad u kuću Glogovničku. Moje ime je *Nikola*, i naš otac misnik *Pater Celsus* zove me uvěk: Dominus Nicolaus, Eques Templarius manseriae sancti sepulchri de Glogovnica — inače u světu zoviahu me *Družunom*. — Tako, tako, moj dragi priatelju! sad sam vam sve kazao; — molim vas, kako vaše ime? — Nu govorite, govorite.»

«« Ja ću na hitro dogotovit. Moje ime je *Martin Dragoš*, a moja želja danas sjutra to biti, što ste vi sada, gospodine Nikolo!»»

Digitized by Google

«Dominus Eques Nicolaus» — reče šaljivo Nikola — «dakle collega, takojer eques; varlo će mi drago biti. — O, naš život nije tako tužan, kako bi mislili, samo kad je čestiti otac, glavar od naše kuće, dobar, onda je sve dobro. Dok su vrěmena mirna, mogu kazati, nije za nas po najbolje, tako nas strogo darže, kao kakove fratre (kaludjere); — ista ova haljina — molim vas gledajte, kao kakovoga pustinjaka; to čislo, věčne molitve, pěvanja u carkvi, ah, to nije za vojake! — Nos sumus milites templi, non monachi! — Znadete li latinski?»

««Ja latinski? ni pošto, baš ni slova. Jedva da sam se u Zagrebu od prečasnoga gospodina kanonika Benedikta Gverča malo čitat naučio, — više ništa!»»

«Šteta! nu niti ja nisam znao više, ali me je *Pater Celsus* naučio. Vi ste mlad čověk, i vas može lasno naučiti. — Ali, Dragošu! da čujete, kakov je naš život u ratno vrěme! Tad ni čisla, ni kùte, nego mač, oklop, šišak i krasne perjanice — hoho! tada je veselje božjak biti!»

Dragoš nebiaše od volje, da tomu rěčivomu božjaku još više rěčih nudi. On i onako od naravi biaše bolje tih, i samo u potrěbi rěčiv. Do-

Digitized by Google

voljan dakle biaše so tim, što je danas toliko od svojih suputnikah i božjakah čuo.

««Mislite, da se mogu čemu dobru nadati?»» upita Dragoš.

Tu bi bio opet Nikola rado obširnie govorio, da ga nije na jedanput zvonac, koi sad zvenkati stade, na drugi posao pozvao. A i na um mu pade, da nesmie stranskomu čověku kazati, kako medju njegovom bratjom biaše.

«Taj nas zvon k večeri zove» — reče Nikola prama Dragošu: — «Izvolite dakle, moj budući collega, ad cœnam in Domino!»

Po večeri bi Dragošu ložnica naznačena i on ode spavati. Drugi dan u jutro odputi se Dragoš umah, da grofa Junka potraži. Unišavši u sobu progovori mu grof ljubezno:

«Ja sam vam veliku zahvalnost dužan, što ste meni i našemu hercegu put pokazali.— Ako dakle imadete što, da prosite, vi govorite. Kraljević će sve učiniti, i ako u mojih moćih štogod bude, neću ni ja uzmanjkati.»

««Herceg i vi, gospodine, jeste premilostivi. Moja malena, oli bolje, nikakova služba, nevrědi ni da se spomene.»»

«Nije to tako, moj junače. Kad čověk priliku

Digitized by Google

ima, da komu dobro učini, trèba da to neprepusti. Govorite dakle, Dragošu, bez straha!»

««Jedino, gospodine»» — reče Dragoš — ««što bi se prosit usudio jest, da biste tako milostivi bili, i koju rěč za me kod glavara Steve govorili.»»

«Dakle zbilja želite božjakom postati?»

««Tako je, gospodine; to je moja jedina želja!»»

«A jeste li sve promislili? to nije stvar od šale. Zavez otaj jest věkovit; zakoni božjakah su strogi; od njih odstupiti nije moći. Koi božjakom postane trèba, da svèt sa svim ostavi.»

««To bi bila još najmanja skarb. Nu što ću drugo? Ubogi rodjaci nemogu mi pomoći. Drugoga puta neimam.»»

«Nikada bolje hore što sada, da se tkogod zaslužna za dom i kralja učini. Tatari su nam na vratu. Kralj běži simo u naručje svojih věrnih Ilirah. A vi biste baš u to ratno doba zakopani bili, budući da cělu godinu, ali čini mi se, dvě u nauku i uvěčbavanju provesti morate.» —

«« Gospodine grofe, umim ja vojevat i mačem i sulicom, i pěšice i na konju»» — odgovori gizdavo Dragoš. —

« Věrujem, junače; nu neznadeš ti zakone i uredbe božjakah. Ti moj sinko» — kaže grof dalje

Digitized by Google

ljubeznie — «ti nisi te volje, niti si zato, da budeš prost vojak božjački, koi samo porądi karsta na parsih to ime nosi; — ti bi hotio umah vitez postati; tomu bi morao ili visokoga roda biti, ili velik broj novacah redu pokloniti, ili se tomu podučanju kroz jednu ili više godinah podvarći; i tad još, ako se glavaru nedopadneš, možeš srětno protěran biti. — Tim boj s tatarom, kakogod već, ili dobro ili zlo za nas, prestane, a ti ćeš, makar već baš kao vitez, kod kuće sěditi, u tvoje mlade danke čislo prebirati, i u carkvi psalme pěvati. — To ti je, što sam ti još prie, nego se odlučiš, priobćit kanio..— Promisli.»

Bez učinka na Dragoša neostade ovi govor. On se je nadao, da će umah, kao božjak vojevati. On nije znao, da su božjaci skupa i redovnici; da su njihovi zakoni tako strogi; da je podložnost prama poglavarom parva dužnost, i da je prekaršitelj od ove najstrašniim pedepsam podložan. Odvratjen tim malo od svoje naměne, dvoumeći sam sobom, što bi, zapita:

««Što ću dakle, gospodine grofe, u ovom vrěmenu začeti?»»

«To je baš, što ti nudim, da sad něšto prosiš. Kako ti kazah, naš herceg pripravan ti je tu ljubav

Digitized by Google

izkazati. Ili misliš, da nije slavno i kao světski čověk vojevati? Zar moramo svi karst na parsih nositi?»

Neizkusnĭ i puno nevini Dragoš slušaše pun udivljenja ove rěči. — Ali budući dosta oštrouman da ih razumi, progovori grofu:

«« Dakle imajte milost, ter mi službu kakovu podělite; ja je neprosim radi mene, nego radi moje domovine i moga kralja. Vi ćete vidět, da ju niste nevrědnomu dali!»»

« Vi ćete za sada kao tělesni stražanin vojvode Kolomana ovdi biti. Kad herceg ozdravi, ili, što Bože sačuvaj, umre, čut ćete dalja o vašoj sudbini. Promislite, da je herceg brat preuzvišenoga našega kralja Bele IV.; budite vèrni, možete još srětni biti, i slučaju ćete hvaliti, koi nas je skupa doveo. — Budite po najviše ovdě u toj sobi, nepačajte se mnogo s božjaci. S Bogom, moj Dragošu, ja vam sve dobro želim.»

Tad ode Junk k bolesniku. Skoro za tim dojde gospodar Stevo. Budući ga Dragoš grofu javio, odišao se je kraljeviću nakloniti. — Ne dugo tomu dojdu opet obadva natrag.

« Ja sam jur jednoga odredio — viteza Běžana — koi će po lěk ići, on se već dulje kod nas za-

Digitized by Google

daržava, plemić drugačie rodom; neka služi» reče Stevo.

««Zahvaljujem!»» — odgovori prijatno grof, zatim se k Dragošu okrene: ««Sestra glavara, otca Steve, malo prie u Glogovnicu došavša, razglašena lěkarica, hoće hercegu něku mast za ránu datii vi, Dragošu, it ćete po nju i gospoji Marii u ime hercega odmah zahvaliti.»»

«Molim, gospodine grofe, Běžan.»

««Dozvolite, molim pokorno»» pretargne Junk još uljudno, ali ipak zbiljno — ««Dragoš je jošte novak u službi hercegovoj, mi mu želimo dakle priliku dati, da se malo u poslovih uvěčba.»»

«Ako je tomu tako, nek bude!» — odgovori Stevo.

««Žurno, Dragošu!»» zapovědi Junk i odvede opet Stevu u sobu Kolomanovu.

Idući preko stubah dole, začuje Dragoš viku ne daleko od vratah.

«Vi nećete iti! glavar Stevo zapovědio je meni, da ja po mast idem.»

Dragoš dole došavši upazi jednoga muža od srědnje dobe, da doli stoji čekajući, i dva druga, koji smějući u jednu sobu unidoše.

Digitized by Google

«Otale, popovi! šta ćete sa mnom? Mača moga britkost kušati? ej, vesela vam majka, hajdemo!»

Dragoš se na to upali, stane sarčeno pred viteza, i oštro ga upita: «Tko ste vi, gospodine?»

Vitez se hitro kao prene, i sav trepteći odgovori: ««Ja sam vitez Běžan; glavar otac Stevo odredio me je, da idem za svoju visost po mast, a nemirni někoji hotiahu me u tom prěčiti.»»

«Bez zaměre, gospodine viteže, ja sam u službi hercegovoj, to je moj posao, i ja ga nisam nakanio nikomu drugomu izručiti»

««Dobro dobro, gospodine!»» odgovori Běžan, ter se hitro odvuče.

Dragoš ni malo neštentaše i poskoči do naznačene lěkarice!

Ova staše ne daleko od samostana božjakah u jednoj kući. Dragoš dobie tamo mast za ràna Kolomanovu, ali odnese sam još veću odonuda. Veoma krasna i puno dragosna děvica, Mariina kći, imenom Irinka, ràni ga silovito. Tu se parvi put u njegovih grudih jave ćuti, kojih još ni poznao nije. Kad mu Maria mast predavaše, skoro ju je na tla pustio, jer pogledi njegovi nebiahu uparti u predavanje masti, već u rumena lica Irinkina. Težkim tako sarcem povrativši se u samostan, za-

Digitized by Google

čuje, da je u tom hipu herceg preminuo. Rana, koju vojvoda u bitvi kod Pešte zadobi, uzroková mu smart. Cěla kraljevina tugovaše poslě ovoga slučaja. — Kolomanovo truplo odprate zatim Junk, Dragoš i několiko božjakah u Česmu (Čazmu), gdi ga prepošt Ugrin primi i u carkvi svetačno sahrani.

Sasma težko otargao se je Junk od svoga martva gospodina i priatelja, i odputi se tako čisto tužan s věrnim Dragošem put Zagreba, koi sad pozorištem drugih i puno većjih dogadjajah postà.

II.

Godina 1242 biaše za naše kraje varlo tužna. Ugri biahu hametom potučeni, velikaši njihovi, koji rědki još u životu ostadoše, běžahu sad simo sad tamo, da samo život svoj občuvaju. Hiljade i hiljade nesrětnih Ugarah padoše pod oružjem okrutnoga tatarina, a oni, koji se kakogod izmaknuše, iskahu u šumah, gorah i pustoših utočište, da život svoj bar tako tužno spase. Tako se naravski dogodi, da su svi, na svoje spasenje misleći, kralja sama ostavili. — Samo něki velikaši i hrabri ugar-

Digitized by Google

ski vitezovi ostadoše uz kralja, čisto gotovi, da ś njim ili živu, ili umru.

Jošte do pramalětja napomenjene godine nije bilo tatara preko ilirskih granicah, i, premda su Iliri u bitvi peštanskoj, osim vojvode svoga Kołomana, mnogo i ljudih i blaga izgubili, ipak biahu jošte dosta jaki za istomu napastovatelju suprotivit se moći. Razmatrajući ovo Bela, odluči u Zagreb put primiti, da tako u sred Ilirah, kojih slavnu hrabrost uvěk poznavaše i cěnit takojer umiaše, svojega kraljestva ili konačni razor, ili pak spasenje dočeka.

Stěpan II. u ono doba biskup carkve zagrebske, čověk dobroga sarca, bogat, i dikoželjan, primi dakle svoga visokoga gosta i sve š njim došavše ne samo velikim poštovanjem, nego i velikoljepnom spravom i svetačnostju, koja obilnu svědočbu od njegova bogastva pokaza. Kralj Bela IV., kraljica Maria, Stěpan drugi biskup Vački, Benedik prepošt Bělostolički i kancelar kraljev, Bartuo biskup od Pečuha, grof Ladislav varhovni dvora meštar, Mato Roland meštar konjaničtva i drugi něki plemići sa svojom cělom obitelju biahu gostovi Stěpana Zagrebskoga.

Dienes ban, Nikola Frankopan i Stěpan Šubić

Digitized by Google

knez Brebirski, dojdoše takojer u Zagreb, da se kralju naklone i da ga o svojoj věrnosti uvěre. Stěpan glavar od-samostana glogovničkoga, kao varhovni zapovědnik reda od božjakah u ovih kraljevinah, došao biaše takojer sa svojom vojskom u Zagreb, da se s drugom svojom bratjom iz Božjakovine, Cesargrada, Opoja, i td. složi. Viceban Nemil, bivši zajedno župan Zagrebski, dovede četu konjanikah, i tako se dosta znamenita vojska sakupi.

Sve varviaše u Zagrebu. Stěpanova gostovitost, veselje ilirskih vitezovah i velikašah, pouzdanost njihova prama kralju, učine, da je ovaj tužno svoje stanje čisto zaboravio. Goštenja, bojne igre, i druge svake varsti zabave trajahu cělo ovo vrěme.

Tako stahu stvari u Zagrebu, kad je grof Junk s našim Dragošem tamo dospio.

Parvo, za što se Junk briniaše bilo je, da je k kralju otišao, i njemu sve od smarti pokojnoga njegova brata sobćio. Dragoš ga i tu sprovadjaše.

Grof Junk bi od kralja varlo dobro primit, i to ne samo radi věrnosti i ljubavi, koju pokojnomu bratu izkaza, nego i zato, što Junk věrnom svojom i hrabrenom pestju mnogo valjaše; što je u

Digitized by Google

ono doba kod dvoranah od tolike vrědnosti bilo, koliko sad najbistria glava.

Dragoš se nije ni malo ponosio kad je vidio, kako se mnoźina ljudih, vojakah i službenikah svakojakih njegovu gospodinu i njemu uklanja, i kako iste straže pred sobami kraljevimi njih sa svim počitanjem primaju.

U kraljevoj sobi biahu grof. Šubić, grof Frankopan, meśtar božjakah Stevo, Dieneś ban, Nemil viceban i kuće gazda biskup Stěpan.

Jedva je grof Junk u sobu stupio, i šišak svoj Dragošu, koi je medju druge manje plemiće śtitnike stupio, predao, pozdravi ga odmah kralj Bela pruženom desnicom govoreći:

«Evo naśega věrnoga grofa Junka, on će nam o našem pokojnom bratu štogod kazati.»

Pristojno se tad naklonivši izpovědi Junk sve ono kralju, śto ti, ljubezni čitatelju, jurve znadeś.

««Da počiva sad u miru!»» — dovarśi Junk svoje izvěśtje — ««sada je naśa parva dužnost, da za život vaśe světlosti bdiemo, u koju svarhu nije od hasne, da se vaśa světlost u Zagrebu zadaržava. Tatari su jur na Dravi. Kadan vodja ima od Batuhana zapověd, da vašu světlost ulovi, i da bi nam svi kralji do pomoći bili. Moj sniženi savět bi

Digitized by Google

dakle samo taj bjo sada, da u Dalmaciu što barže hitite. Tamo su i brěgovi i klisurami mnoga města zatvorena, čim za branjenje puno priličnia postaju, i blizu je móre, kojim u lošoj baš sréći naše naměne, vaša světlost lasno u Italiu odjadriti može »«

«Na to neće dojti, tako mi Boga i moga mača» — reče smiono grof Šubić po svojem maču udarajući — «prie moraju tatari gledati, da sve naše ljude do jednoga unište, nego ćedu do našega kralja doći.»

««Hvalim vam svim iskreno, za vašu skarbljivost»» — progovori Bela — ««ja se čisto u vas uzdajem, i predajem se čisto u vaše ruke. I budući stalno uvěren, da ste svi, kako ovdě stojite, slavni vitezovi, od velike razboritosti, hrabrosti i umětnosti bojně, želim sada, da se o tom predmetu věće daržī, koje, ako Bog i po njem dobra sréća poslužī, domovini i prestolu mojemu parvo stanje povratiti može!»»

Tu meštar božjakah za navadnim naklonom ovako kralju stade besěditi:

«Vašoj světlosti jest dosta znano, kako mi božjaci, kojih meštrom biti čast imadem, uvěk vojevasmo prama nevèrniku i napastovatélju svete věre naše. Vaša světlost nadalje znati dostoji, da je naš

Digitized by Google

sveti red god. 1118. u Jerusolimu Hugo Pajens i Gotfrid St. Aldemar utemeljio, da je naš red dugo vrěmena tako ubožan, tako siromašan bio, da su sve po dvojica na jednom konju jašit morala, — pak věndar vojevahu oni hrabro proti proganjateljem naše jedino spasiteljne věre, i biahu tako jaz karstianstva prama nevěrnikom. — Za 124 godine što naš sveti red obstoji, hvala višnjemu Bogu, tako su nas daleko zasluge naše dovele, da se naši samostani nesamo u Ilirii, nego i u čeloj Europi, najpače pako u Francezkoj vide. — Ja u imenu cěle moje bratje usudjujem se, vašu světlost oprositi, da si kuću, kojagod vam se bolja za tu zgodu vidi, odabrati dostoji. Što se pako nas tiče, mi ćemo, budući još, žalibože, u Ilirii malo imetka imademo, iz drugih kraljevinah za malo vrěme novacah i vojnikah toliko dobiti, da budemo i vašu světlost i domovinu pram nevěrniku štititi mogli.»

««Čestiti glavar Stevo»» — stane grof Nikola Frankopan — ««tréba da nemisli, da je naša kruna zato simo došla, da svoj život slabim vašim zidinam pověri. Koja je vaša tako jaka tvardja, u kojoj biste prama tolikoj vojsci dušmanovoj sěgurni bili? Tu se o branjenju domovine i kralja našega divani. — A kad bi dušman razvalio tvardje vaše,

Digitized by Google

kuda onda? — Ja sam čisto jedne misli s grofom Junkom i molio bi takojer, da vaša světlost što prie put u Dalmaciu primiti dozvoli.»»

Grof Šubić jedva dočekavši svarhu od govora svojega priatelja, okrene se prama Stevi i klikne: «Tako mi Boga i mojega mača! ako mi jedno u vaših bělih kùtah sarce věrnie domovini i kralju od mojega i mojih drugóvah pokažete, da nebudem tko sam, i da nenosim više mača pobratima i težka buzdovana!» — Tad reče proti svomu vladaru: «Ja, kralju, jedno mislim i molim s mojimi priatelji i druzi Junkom i Frankopanom.»

Gospodar Stevan veoma uvrědjen hotiaše ovim odgovoriti, nu sad se digne biskup Stěpan:

««Ja sam isto tako vojnik svete matere carkve katoličanske, kako i vi, čestiti glavaru i meštre, i vaš čitavi slavni red. Nu ja nemorem umom mojim dokučiti, kako bi našoj kruni korisno bit moglo, da vaš savět odobri. Znadem pako dobro, da je volja vaša dobra i želja za obće blagostanje tako istinita, kako nas sviuh; nu na nijedan način našoj kruni světovat nebi mogao, da osnovu gospodina grofa Junka neslědi.»»

Videći Stevo kamo veća stran nagiblje, tako proběsedi:

Digitized by Google

«Uzvišeni gospodine kralju, čestita i slavna gospodo, moja revna poslužnost jest, žalibože, krivo primita; — nu ja, kao jedinac, podlažem se u pokornosti svemu, što veća stran dokonča.»

««Dakle bi sad jur sve u redu bilo!»» — reče kralj. — ««Vam glavaru Stevo zahvaljujem za vaše ponudjenje, i primam savět ove gospode, kojoj za njihovu skarbljivost sardačno hvalim. Sutra dakle odmah idem na put!»»

Tako bi věće dovaršeno. Svaki odè za svojim poslom. Šubić i Frankopan odputé se u Splět (Spalato), da vojsku svoju urede i kralja tamo dočekaju. Nemil viceban krenù se proti Dravi, da tamo gibanje tatarah opaziva, i njihovo postupanje sve po malo uzdaržava.

Kralj s kraljicom, biskupom zagrebskim i inom svojom dvoranskom gospodom slědiaše Šubića i Frankopana put Splěta. Pratioci kraljevi biahu najizbranii vitezovi i plemići ilirski pod vodjenjem bana Dieneša i grofa Junka. Ovim se pridruži mnogo drugih gradjanah zagrebskih sa svojimi ženami i děcom, medju kojimi Maria s Irinkom biaše. Dragoš je vodio 50 konjanikah, koju mu je službu Junk priskarbio. — Božjaci ostaše pod zapovědju glavara Steve u Zagrebu za branjenje varoša i ka-

Digitized by Google

pitula. Da se pak kazat nebi moglo, da božjaci za sačuvanje osobe kraljevske ništa nedoprinesoše, poslao je Stevo 100 prostih konjanikah pod zapovědi viteza Běžana, da i oni kralja pratě.

Kadan vodja tatarski biaše veoma uvěčban vojnik. On biaše naumio ne samo na jednom městu na Iliriu udariti, nego s polovicom od svoje vojske mišljaše ju obkolit i tako Belu od dviuh stranah popadjena u Zagrebu uloviti. Kod Drave ostavi svoga drugoga vodju Okadara, a on sám iz daleka obilazaše, i od južnozapadne strane približavaše se Zagrebu.

Medjutim kralj srětno putovaše. — Martin Dragoš su 50 konjanikah, Běžan božjak sa stotinom slědiaše ga od traga, da i od ove strane svaki napad prepréče.

«Mi smo se već jedanput viděli» — reče Dragoš Běžanu — «Sětjate li se? U Glogovnici, je li?»

««Jest, jest u Glogovnici. Vi ste kod hercega bili, je li? — A, jest, jest, zbilja! radi one masti, istina — onda sam šale imao! Ali sam ih u rog zatěrao. Uh, vesela im majka, ali su běžali — niti čudo, kad me poznadu.»»

Dragoš pogleda sad bolje svoga druga, i smotri, da je cělo njegovo izgledanje čisto vojničko i puno

Digitized by Google

strahovito; reče mu dakle tad kao s poštovanjem:

«Drago mi je zaista, da imam sréću s vami na ovo mèsto oprédéljen biti. Vi ste hrabren vodja, tući ćemo se kao lavi, ako nas tko popadne.»

««Tako i valja; to je moja navada. Ja sam već na móru i na kopnu vojevao. Jedanput branio sam se na brodu tako dugo, dok sam čisto sám ostao, i po tom sam stopram ladju dušmanovu provartao. U mnogom boju odsěcao sam dušmanom glave kao kupus; moje ime poznadu svi, i trepetahu pred njim, kao pred gromom. Da hoće tko da dojde»» — klikne dalje vatreno — «« rasěko bi ga jednim mahom od těmena do pete; a na šake mi nek ide hiljada po redu!»»

Dragoš, koi ni polovicu toliko rěčiv nebiaše, željaše samo na tiho kakvu priliku da svoju hrabrost pokaže. Ta mu se i naskoro podade.

Drugi dan putovanja malo pred pódne dojezdi skokom za Dragoševom četom něki čisto prašan i oznojen čověk. Odmah se javi Dragošu, i kaže mu, da tatari za kraljem u potěru idu, za da ga ulove. «Ja sam» — reče došavši čověk — «nedaleko od ovuda po šikari skitajući se opazio tatare; oni upravo simo stupaju. Lasno su oboružani, ali dosta

Digitized by Google

ih je mnogo. — Ja sam se dakle požurio, znajući, da je kralj tamo putem prošao, vama ili komugod toga odiljenja to javiti. Radite sad, što mislite da će dobro biti.» Tako dovarši došavši čověk svoje izvěstje.

««Primi moju sardačnu zahvalu za dar, moj věrni junače»» — reče sad Dragoš — «« uzmi sad hitro kojega konja od mojih momakah, ter se štogod hitrie možeš, žuri, da kralju to sve oznaniš, da konje podbodu; kaži da ćedu skoro do Šubića i Frankopana dojti, koji ih jur čekaju, a da ću se ja protistavit dušmanom, i prehod im zabraniti do zadnjega momka. Žuri se po Bogu!»»

Čověk taj otarče. — Na skoro upaze iz daleka čitave oblake od prašine, i sad sada začuju siloviti štropot i tutanj žurećih se tatarah. Velikim začudjenjem upazi Dragoš, da je Běžan sav kao stěna poblědio, i sav trepetjući jedva na konju sědio.

«Nu! gospodine, sad valja da nesamo rěčju, nego i činom štogod pokažemo» — reče Dragoš prama Běžanu rugajući mu se. — «Izvolite vaše momke u red postaviti.»

««Kamo mislite, gospodine?»» — odgovori darhtajući Běžan — «« valjda se nećete cěloj vojsci su-

Digitized by Google

protstaviti! Budi mi na pomoć sveti karst, sve bi nas razkomadali. Běžati, běžati trěba!»»

«Da dojde još tri puta više tatarah, nego ih je na cělom světu, nebi se ganuo s ovoga města! Šta mi je za moj život! Nije li, bratjo?» — reče k vojakom — «mi ćemo kano muževi braniti našu zemlju, našega kralja, branit ćemo naše žene i našu děcu; tako nam Bog i bogorodica děva do pomoći bila, mi ćemo pokazat, da se neplašimo smarti! Neka běži, koga je volja; muževi ćedu tu ostati!!»

««Mi svi za tobom ili na smart ili na pobědu!»» zavapi 150 ustah prama Dragošu.

Běžan okrene svoga konja. «Ja ću kralju izvěstje o tom doněti, i njegovu vam zapověd po tom sobćiti!» To rekavši odběži.

«Hodi do trista nevoljah!» — vikne Dragoš — ««plašljiva babo, a ne hrabren junače!»» — Za tim uredi svoju malenu vojsku, i već smotri, da tatari dolaze, koji komaj do tri stotine u broju biahu. Sad tatari postoje, i začmu naše strělicami pozdravljati. Kad Dragoš upazi, da su někoji čvarsto ranjeni někoji i martvi pali, odluči nedat svoje strělati, ter zapovědi sulice pograbiti i proti nepriatelju postupati. S radostju vidjaše Dragoš, da su naši sulicam věštii, k čemu i te

Digitized by Google

doprinese, što su tatari lahko samo opravljeni, a mnogi i na pol nagi, ter strělicami samo i sabljami oboružani bili. Žestoka ova navala proti nadi tatarah učinjena uzroči im veliku štetu. Dragoš nevidjenom smělostju váljaše tatare, a i velikom umětnostju svoje ravnaše. Sad tatari od naših čvarsto izbijeni razparše se hitro, ostavivši pomorenu i ranjenu bratju na bojištu. — Nu i iz Dragoševih momakah padoše mnozi, i sám on bi na nozi ranjen. — Kad naši vidiše, da tatar razbit běži, požure se veseli s Dragošem, da kralja što prije dostignu.

Kadan pako čujući ova, odpravi se odmah put Zagreba, grozeći se, da će ga svega u prah i pepeo pretvoriti.

Premda Dragoš željaše, da što hitrie k kralju prispie, nije mu věndar to bilo moguće, budući da radi svoje rane jašit nemogaše. U slěd česa jednoga konjanika na bana odpravi, da njemu i Junku sve izvěsti. On sám malo kasnie dospie u Splět. Parvi njegov hod biaše k Junku, koi ga sardačno primi.

«Varlo viteški, moj junače; ti si vrědan bio mojega priateljstva, i učinio si me tvojim slavnim činom još većega dužnika, pače najvećega istoga kralja.»

Digitized by Google

«« Ja nebi ove zgode za blago svih kraljevah bio zaměnio!»» rekne uzbitjeno Dragoš »» bar sam izkusio moje sarce, i radujem se svesardno, da se nisam čisto ništa uplašio, premda me je moj varli drug vitez Běžan na běžanje opominjao.»»

«Aha — Bežan? to je onaj poznati veliki govordžia, a veći strašljivica, neg sam gdě koga vidio. — Vi ste ranjeni?»

«« Jesam, gospodine, malo na lěvoj nozi.»»

«Hajde sa mnom do gospoje Marie, naše lěkarice, i onako moram izajti!»

Dragoš pomisli na Irinku, i veselim sarcem ode za Junkom. Pokli je grof kazao gospoji sve od svojega bolesnika, i molio ju, da svu skarb za ranu njegovu uzme, reče Maria naklonivši se:

«Dakle to je bio taj naš brižljivi pratioc, sačuvatelj našega života? o iz sarca ću rado sve izkusiti! — «Irinko! Irinko!» — zovne za tim — «donesi de masti, imamo evo mladoga ranjenika ovdi!»

Irinka dotarče s mastju u sobu, nu kako smotri Dragoša, zapanji se, kao da je munjom udarena. Nit zoriče neima tako rumene, kako sad biahu njezina ražarena lica. Ona nemogaše rěčice jedne progovoriti. Težko je to opisati, što mladež u pronicanju parve ljubavi ćuti. Tu je čověk sve i

Digitized by Google

ništa. Misli i želje, sve pune strasti, upaljuju glavu i njedra, a ustne, kano da su smartju zatvorene, nisu kadre, da glas propuste.

Maria nauči Dragoša, kako s mastju baratat imade, i stane se tad s Junkom razgovarati. Dragoš se nakloni i otide. Irinka ili iz pristojnosti, ili iz želje, da Dragoša dulje vidi, sprovodi ga do praga, i reče stidljivo:

«I ja sam osloboditelju našemu zahvalnost dužna koju mu svi izkažuju. Uzmite dakle ovu svitu slavni viteže! (skinuvši ju sa vrata) za uspomenu — za znak moje zahvalnosti.»

Dragoš primajući svitu ulovi obidvima rukama sněžanu desnicu, ter ju pritisne k gorućim ustam, i jednako daržeći ju zaklikne:

««O platjo, od koje nit bogovi veće dati nemogu! Za vas, Irinko, bi rad umro! Vi ste me, vi, kano krilati, samo meni vidivi angjeo u onoj bitvi vodili, koja mi sad toliku radost uzrokuje.»»

«Ah lěčite si samo ranu!»

««Moja rana će projti; nu tko će me izlěčit od one gorke, od one, Irinko? — Kad ću vas opet viděti?»»

«Dojdite sutra» — reče stidljivo Irinka — «radi rane k materi.» —

Digitized by Google

Za tim se ljubeći razidoše. Želja proslavljeno ime zadobiti goriaše jur prije u njedrih Dragoša, ali koliko se jače uzpiri, kad Dragoš vidjaše, da Irinku samó tim putem dobiti može. Lěčenje njegove rane utemelji ljubav obidviuh; budući tako priliku dobio, da se s Irinkinim sarcem porazumi, i da njezinu ljubav zadobije.

Medju tim navali Kadan i Okadar na Zagreb i popale i porobe ga svega. Božjaci i druga pod Nemilom vicebanom za obranu varoša došavša vojska bi silom množine potučena. Ostanci od nje dojdu po nesrětnoj toj borbi u Splět. Isti glavar Stevo padè s mnozimi od svojega reda. Tatar idjaše upravo put Splěta. — Velikaši uredjivahu i spravljahu svoju vojsku, svi gotovi, kralja svoga do stražnje kapljice braniti. Dragoš od kralja pohvaljen dobi čast vodje od 1000 junakah. Sarca u parsih sviuh udarahu živahnie, i željno očekivaše svaki svarhu dojdućih.

III.

Dalmatini biahu u ono doba najizobraženii puk od krune ugarske. Susědstvo mletačko i s ovom republikom vodjeni boji i različiti savezi sad podložnički,

Digitized by Google

sad družtveni dadoše Dalmatinom priliku mnogo vidět i naučit se. Dalmatinski sinovi putovahu po Italii i učahu še tamo znanosti i targovinu. Medju svimi varoši biaše Splět najznamenitii, i žitelji splětski biahu najmarljivii i najbogatii.

Dragoš idjaše jedan dan pod večer uz móre. Čudeći se gledaše veliki dvor Dioklecianov, kojega razvaline, dostojni spomenici prošastja, tadar još dosti jake biahu. Glavna stran ovoga dvora biaše put móra okrenjena. Na svakom uglu (ćošku) vidjahu se kule, kako se iz zidinah, do 74 noge visokih uzdižu. Prostor koi zidine ote zaunimaše, biaše na jednoj strani dug 600, na drugej 700 nogah. Unutarnji obor biaše pust i većom stranom prazan, samo gdi gdi sazidaše stanovnici kuće. — Gdi se je nëgda Dioklecian, rimski cesar i gospodar u raskošju plivajući zabavljao, zeleni se sad veselo gusta travica, i poveće dračje raširava se sve bolje i bolje. Glavni ulaz (porta aurea t. j. vrata zlatna) staše u silovite stupe od tvarda granita upart, i protivljaše se jakosti poraziteljnoga vrëmena.

Za Dragoša našega, koi se za prošastje malo brinjaše, neimadoše te razvaline mnogo ugodna. On nemišljaše na ništa drugo neg na rat, na učinjenje kakova novoga viteztva, i na Irinku. Jur je dva oli

Digitized by Google

tri dana nebiaše vidio, budući mu nemoguće u tolikoj buni i punosti, koja tad bi u Splětu, svoju želju izpuniti. Jedno poslovi, drugo druzi, sad svakojake zabave i plesi, koje Splětjani, kao strastni ljubitelji veselja, ni u ovom vrěmenu nepropustiše, prěčiahu Dragoša, da svoju Irinku potraži. — Danas se je srětno do móra pomaknuo. Sunce baš utonu i zlatnorujni traci plivahu još po lagano gibajućem se móru, kad Dragoš na žal dojde. Osim nékoliko brodovah u lûci i nékoliko ljudih na kraju nebiaše nikoga. Guncelo, arkibiskup od Splěta, dade kralju na čast veliku i svetačnu večernju zabavu, i zato biaše žal, drugačie uvěk pun, sada prazan. Veća gospoda odoše k arkibiskupu, a prosti puk slušaše pod prozori i kod vratah muzike, pěvanja i druga uveseljavanja.

Dragoš se nasladjavaše baš razmišljanjem varhu svoje nove časti i nemisleći, da ga još veća radost čeka; kad uz njega Irinka sa svojom materom prodje. Samo što ga je Maria smotrila, zapita ga uljudno:

«Ne kod arkibiskupa? Kako je to, tako mlad, pak neljubit veselje?»

«« To bi i ja mogao pitati. Vaša gospodična kći, još mladja od mene, morala bi takodjer tamo biti.»»

«Ja tugujem» — odgovori Maria — «za mojim

Digitized by Google

bratom, zato se ni za moju kćer nepristoji, da takove zabave polazi, dok mi gorka žalost sarce mori.»

««Meni nije žao, da nisam u onom družtvu; ja sam našao ovdě, što bi tamo za ludu tražio»» — reče Dragoš sa strane Irinku pogledavši — ««Osim toga krasota današnjega večera naplati sve, što bi čověka u onih sobah zabaviti moglo.»»

«Ni mene nevuče tamo» — reče Irinka — «ja sam uvěk s onim zadovoljna, što imam; — da sam tamo, bila bi tužna, jer nebi imala tako lěpa vida, kakova imam sada.»

Premda bi svaka žena ljubav věrnu ove dvojice opazila bila, Maria věndar nesumnjaše čisto ništa. Ona se uvěk pobožnimi i svetimi poslovi zabavljaše, osobito pako, od kada joj biaše brat umrò. Čislo dugačko nosaše za pàsom, i u svako vrěme, kako je ili govor svoj, ili drugi kakov posao dovaršila, moljaše Boga. Dok se je Dragoš dalje razgovarao, upazio je jednoga čověka u dugu kabanicu dobro zamotana na obali stati, i činjaše se kao da na njega i na Irinku pazi. Ništa nesumnjajući Dragoš pusti ga u miru. Na to ga jedan vojnik u najsladjem razgovoru dostojno pozdravi i javi mu poziv grofa Šubića, koi mu něšto važnoga o bojnoj stvari sobćiti i někoje zapovědi dati imadjaše, i koi toga vojnika

Digitized by Google

poslà, da Dragoša poiśte. Dragoś se hitro oprosti od gospojah i pohiti svojim putem.

Gdi sarce ostane, tamo se i oči rado vratjaju.— Dragoš se mnogi put obzirnù, i upazi tako, da je baš u onom hipu, kad gospoje za dvor Dioklecianov zavratjahu, onaj u dugu kabanicu zamotani čovèk za njimi skočio. Zatim čù Dragoš tanki klik i umah opet postà sve tiho. « Irinka u pogibeli!» ta ga misao potěra, i skoro bi na městu. Jedna žena ležaše tù u karvi svojoj martva na zemlji; nèkoliko ljudih; koji hitro priskočiše, digne ju gori, i Dragoš pozna u njoj mater Irinkinu Mariu, a od Irinke ni traga ni glasa. — Dragoš hotiaśe umah tarčat ì nju iskati, ali njegova služba — domovine pogibel — dušman blizu! —

« Ej, Irinko, radosti moga života»—klikne Dragoš — « makar te nikad i nevidio, posao za domovinu jest parvi!»

Gurda Godivoj biaše čovèk od čudnovatoga značaja. Dugo vrèmena biaśe u Mlecih i nauči se tamo mnoge običaje talianske. Nevèran i nestalan, kako uvèk biaše, uzè si za poslovicu: koi je jači, taj tlači. Dok su Mlečići Dalmaciu daržali, biaše i Gurda Godivoj tèlom i dušom Mlečić, a kako se Iliri dalmatinski izbaviśe, tad i Gurda postà Ilirom.

Digitized by Google

U Mlecih se mogaše sve za novce ili dobre rěči dobiti. Kad se je želio tkogod svoga nepriatelja rěšiti, mogao je Gurdi govoriti, on nu je mèsto u kojem kanalu našao. Rěčju: Gurda Godivoj biaše pravi lupež. Běžan, koi se na Dragoša, kao na svědoka svoje bojazljivosti veoma razljuti, odluči se osvetiti. U to ime pogodbu s Godivojem načini. Ovaj věšt u svom poslu hitro sve okolnosti Dragoševe saznade. Njega popasti nikako se neusudi, jer parvo se bojaše jakosti i ćorde Dragoševe, drugo nebiahu oni običaji, kako u Mlecih, niti te zgode, trupło i sebe tako oku tudjemu sakriti; a još k tomu Dragoš redko hodjaše po varošu, a ako i hodjaše, najredje sám. — Današnji dan odabrà si lupež, dobro znajući, da se tom prigodom takvi čini izvesti mogu. Cio dan opazivaše Dragoša, a kad vidi, da je i Irinka na obalu došla, naměni Dragošu na drugi način štetu narediti, koja će ga bolje trapiti, nego hiljada ranah u tělu. Praznost ulicah, nastajuća sve veća tama i odlazak Dragošev uzlahkoti mu nemalo poduzetje. Širokom svojom kabanicom zastre hitro Irinku, probode Mariu, i odtarče sa svojim robjem u něku sebi dobro znanu kuću. — Běžan s radostju slušaše izvěstje o srětno dovaršenoj osveti nad Dragošem. Naruči još Go-

Digitized by Google

divoju, da neka Irinku tako sakrije, da ju nikada Dragoš nebude mogao naći. Zlotvora Gurdu dobro naplati i obeća mu duboko šutenje. Ali mu to nebiaše moguće. On izpovědi cěli slučaj Nikoli, o kojem se valjda još ljubezni čitatelj sětja. Ovaj mnogo poštenii od Běžana naumi ovo zločinstvo odkriti i nesrěću Dragoševu prepriečiti. Počme dakle, Běžana bolje izpitavati i saznade toliko, da se je nadao svoje nakanjenje dobro izvesti. Nu slědeći dogadjaji sva sarca i glave drugamo okrenuše.

Kadan i Okadar vodje tatarski biahu kod Splěta. Sad je došao hip od viteškoga posla. Slavna poběda, oli smart! drugoga se nebiaše našim nadati. Naši vodje i vojaci stadoše mirnim, pače veselim sarcem na bojište. Oni se uzdahu u svoju hrabrost, znajući, da se jače i žestočie za kuću i ognjište boriti dade, nego u inostranoj zemlji kao pustahia za platju od slaboga kakova plěna.

Stěpan Šubić, grof Bribirski, velemožan gospodar, dovede veliki broj konjanikah. Desno krilo on sám ravnaše, lěvo Martin Dragoš. Drugi dio vodiaše grof Nikola Frankopan i š njim viceban Nemil. Tretju stran sostojeću iz plemićah i ostavših božjakah ravnaše ban Dienes i grof Junk.

Najsmiodii i najglasovitii vitez onoga vrěmena

Digitized by Google

biaše Šubić, koi sad parvi na polju grobničkom na tatara nasarne. Sám Kadan stade mu naproti. Strašno biaše ubijanje i karvarenje, kad i na šake dojde. Šubić i Kadan se najdu i sad navale jedan na drugoga dobro znajući, da koi pade, da će i njegova stran pasti. Azianin se umětno brani i umětno zajedno napada Šubića. Tad probode něki tatar konja Šubićeva i on pade na tla, na što neizgovorivu viku tatari podignu, radujući se nad padežem Šubića, i taj zaista nebi bio daleko ostó, da nije na njegovu sréću Dragoš na svoga se vodju uvěk pozorno ogledajući do njega doskočio i smartni udarac, kojim ga Kadan pozdravit hotiaše štitom svojim zadaržao. Šubić se na noge digne i stane nemilo mlatiti tatare, koji na njega navališe. Sad Dragoš sa svom moćju nasarne na Kadana od Šubića jur ranjena. Medjutim se svi Iliri okó svojih vodjah sakupe, i stanu ih braniti. Dragoš srětnim udarcem povali Kadana i odmah mu odsěčenu glavu na sulicu natakne, i visoko u zrak uzdižući ju radosnu viku podigne. Na to naši još žestie na dušmana udare, koi videći glavu svoga pervoga vodje na sulici nataknjenu, okrene legja i pusti se u tark. Šubić drugoga konja posědnuvši, premda je jako karv prolěvao, odjezdi ipak sa svojimi u

Digitized by Google

potěru za tatari, hoteći im tim načinom prepréčiti, da se s drugim dělom, kojega Okadar ravnaše, neslože.

Ne manje smiono udare zatoga na drugoj strani Frankopan i viceban Nemil na Okadara. Dienes pako ban i Junk zavukoše se Okadaru za leđja. Sad nastane žestoka borba. Nu čuvši tatari, da je njihov drugi dio hametom potučen, i smotrivši Kadanovu glavu, koju Dragoš visoko u zrak dizajući i vikajući u bitvu doni, uplaše se veoma i stadoše běžati, kao i njihova bratja. Robeć i paleć projdu iz Dalmacie kroz Horvatsku, Bosnu, Sarbsku i Bugarsku, i slože se u Kumanii sa svojim glavnim vodjom Kućuk Batu-Hanom, koi se umah radi smarti svoga cara Oktaja, i u slěd toga izišavših bunah u svoju domovinu povrati. Neizrečenu štetu zadadoše ovi okrutnici ugarskoj i našoj zemlji, ali priskarbiše našim pradědovom i neizbrisivu slavu. Bela IV. protěran iz svoga velikoga kraljestva biaše po Ilirih sačuvan i svomu prestolju povratjen! — Gledajte, bratjo ilirska, što učiniše pradědovi naši! S radosno kucajućim i pobožnim sarcem neka svaki spominja ovaj velebitan čin, koi razorivši silu tolikoga dušmana, splete našemu rodu slavan věnac, koi niti za hiljadu věkah uvenuti neće!

Digitized by Google

Zaisto takovi čini, takova junačtva mogu temelj biti, na kojem narod stanje svoga obstojanja i narodnosti pouzdano uzdignuti može! Gdi su takove narodne kljice, u što se može narod takov razcvasti?

U povratku vojske ilirske u Splět upazi Dragoš Nikolu. K njemu dojdući vidi, da uz njega Běžan umirajući na tlih leži. Ovaj nesrětni strašljivica, premda se je od bitve daleko daržao, bi od jednoga tatara popadjen i smartno ranjen. Kad zagleda Dragoša, pruži mu ruku i glasom pretargnutim mu reče:

«Ja sam nesrětni zlotvor — Dragošu, prostite, vašu Irinku —»

««Vi znadete za nju?»» — upita naglo Dragoš — ««o govorite, vaši su hipi odbrojeni, gdi je? gdi?»»

Na to Běžan sve izpovědi, što čitatelj jur znade. Kad je već Běžan umró, otidu Nikola i Dragoš put Splěta.

«Dakle još i tako slabe duše mogu bit opake!» reče poslědnji. —

Sva razveseljenja i sve radosti, koje u slěd ove poběde biahu, neganuše Dragoša. On se brinjaše, da na trag svojoj Irinki dojde, koja se sada sama bez ikakove obrambe u ruke takovomu zlotvoru do-

Digitized by Google

šla. Nu sve traženje biaše zaludu. U toj žalosti sastane se s Junkom.

«Je li vam žao, da niste božjak postali?» pita ga ovaj šaljivo.

««Ah, gospodine»» — odgovori Dragoš — «žao mi je, da nisam u bitvi pao, bar nebi bio toliko žalosti dočekao.»

«Žalosti sada, gdi se sve raduje? Kako to moj slavni junače? vaša sréća je puna, vi ste se danas daržali, kao nijedan drugi, vam se céla skoro pobéda pripisat imade.»

««Moja nesréća kažite, gospodine jest puna, a ne sréća.»»

«Što vam je dakle? kažite!»

Tu mu Dragoš kaže, kako izgubi svoju Irinku.

«Čekajte Dragošu, ja ću vam nèšto novoga kazati. — Danas u jutro zavade se mornari s nèkakovim čovékom. On hotiaše dèvojku, koje ni nepoznavaše, u brod baš tadar odlažeći uvesti. Mornari, a najviše kapetan od broda protivljahu se tomu, jer nehotiaše taj čovèk platiti, koliko ovi potrébovahu. Toga radi dojdu na šake. Božjak Nikola, koga vi dobro poznate, tamo nadojde, i opazeći toga čovéka, zapovédi mu, da nek sebe i dèvojku dobrovoljno predade, grozeći se, da će ga

Digitized by Google

inače mačem popasti. Što se hitro i dogodi. — Nikola popane toga lupeža, kojega Godivojem někakovim imenovà, i ubije ga na městu. Uzme tad plačuću děvojku i odvede ju k banu!» —

««I ta děvojka?»» — upita Dragoš nemogući se dulje uzdaržati.

«I ta děvojka» — reče Junk veselo — «jest Irinka. Ja sam ju malo prije kod bana vidio. Ako ju želite viděti, ja ću sad — i Nikola će bit tamo, vi možete sa mnom iti. Moramo skarb za nju uzeti.»

Tko je zadovoljnii bio od Dragoša. Sastanak biaše ganući. Dragoš zahvali sarčeno Nikoli, koi mu toliko i tako dragocěno blago občuvà. Ban uvěri Dragoša, da je kralj nakanio njega kao odličnoga viteza ove bitve nadariti. Našto Dragoš umah ponudi Irinki svoju desnicu, koju ona stidljivo, nu dragovljno primi. I tako upokoji Dragoš svoje uzhitjeno sarce. Irinka biaše po skarbljivosti Junkovoj u jednoj poštenoj kući nastanjena i čuvanju někoje vrědne gospoje predata.

Za tim pratiše grof Šubić, kojega rana tako pogibeljna nebiaše, Nikola Frankopan, Junk, Dragoš i mnoga druga znatnia gospoda Belu s velikom svetačnostju i spravom u Ugarsku.

Digitized by Google

Bela stupivši opet na prestol, nezaboravi dobročinstva, koja mu Iliri izkazaše, blagodarno naplatiti. Dogodovština i stara pisma svědoče, da je grof Stěpan Šubić Bribirski županiom Splětskom od Bele nadaren bio. Frankopan, Dienes ban i Nemil dobiše takojer svoju nagradu. Junka je Bela zemljom kraljevskom u Ilirii, imenovanom Zlonin i Verbovec nadělio, Dragoša pako radi svoga junačtva i velevažnih činah, kojimi je kralju služio, uzvisi u stališ grofa de Gudina (Hudina) i nadari ga bogato.

Pokli su naši sve srětno izbavili, vrate se u domovinu. Dragoš sad grof Hudina, učini skoro svatbu (pir), i uzvisi Irinku do grofice. Ovoga istoga Dragoša potomak, imenom Draško Hudina, pokli je u službi svoga kralja Andrie III. sve svoje blago za obće dobro žartvovao i siromahom postao, dobi od kralja g. 1299. županiu Kninsku, i proměni tadar svoje ime za věčnu uspomenu svoje harnosti po svojem i kralja imenu u Drašković, i započne tako ono slavno ime, koje se medju parvimi ilirskimi vtezovi ponosito lěska.

Věčna slava ovim dičnim našega roda davnim otcem, koje u hrabrosti, velodušnosti, i rodoljubju naslědovati parvo nam bude tarsenje!

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek
21701
Digitized by Google